

20213

ห้องสมุดคณะเทคโนโลยีการเกษตร
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯ ลาดกระบัง

ปัญหาพิเศษ

เรื่อง

การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน กรณีศึกษาบ้านคลองคอต
ตำบลบางปูใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

PEOPLE PARTICIPATION IN THE CONSERVATION AND REHABILITATION
OF THE MANGROVE FOREST: A CASE STUDY AT BAN KHLONGKOTO
MUANG DISTRICT, SAMUT PRAKAN PROVINCE.

โดย

นางสาวริติมา กลางกำจัด

T096203

ป/พ.

ธ 588 ก
2548

เลขหมู่..... 96203

เลขย่อ

เลขทะเบียน.....

วันเดือนปี..... 7 JUN 2009

ภาควิชาเทคนิคเกษตร

คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กทม.

เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต (พัฒนการเกษตร)

พ.ศ. 2548

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ใบรับรองปัญหาพิเศษ

ภาควิชาเทคนิคเกษตร

คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กทม.

เรื่อง

การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน กรณีศึกษาบ้านคลองคอต้อ
ตำบลบางปูใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

PEOPLE PARTICIPATION IN THE CONSERVATION AND REHABILITATION
OF THE MANGROVE FOREST: A CASE STUDY AT BAN KHLONGKOTO
MUANG DISTRICT, SAMUT PRAKAN PROVINCE.

โดย

นางสาววิติมา กลางกำจัด

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตร

วท.บ. (พัฒนาการเกษตร)

เมื่อวันที่ 18 เดือน 11 พ.ศ. 2548

ประธานกรรมการปัญหาพิเศษ

(อาจารย์ ดร.กนก เลิศพานิช)

กรรมการปัญหาพิเศษ

(อาจารย์ ดร.ปัญญา หมั่นเก็บ)

หัวหน้าภาควิชา

(อาจารย์สุมาภรณ์ ชันท์ศรี)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่อง : การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน กรณีศึกษา บ้านคลองคอต้อย ตำบลบางปูใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

โดย : นางสาวธิตติมา กลางกำจัด

ชื่อปริญญา : วิทยาศาสตร์บัณฑิต (พัฒนการเกษตร)

สาขาวิชาเอก : พัฒนาการเกษตร

ประธานกรรมการปัญหาพิเศษ :

(อ.ดร.กนก เลิศพานิช)

18 / ก.พ. / 2548

การศึกษาการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน กรณีศึกษา บ้านคลองคอต้อย ตำบลบางปูใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน และเพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน โดยวิธีวิจัยเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยผู้ศึกษาทำการศึกษาชุมชนนั้นโดยการสังเกต จดบันทึก สัมภาษณ์ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชน โดยวิธีการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ แล้วนำผลวิเคราะห์มาทำการอธิบายเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า ในอดีตชาวบ้านมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนมาก แต่ปัจจุบันพบว่า ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนน้อยมาก ทั้งนี้เนื่องจาก การดำรงชีวิต อาชีพ การได้รับข่าวสาร การศึกษา ส่วนด้านปัญหาและอุปสรรคของชาวบ้าน ในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน ได้แก่ การขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องป่าชายเลน ความร่วมมือ และการแนะนำที่ดีจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ พื้นที่ป่าชายเลนมีเอกสารสิทธิ์ ปัญหาหนี้สิน การใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลน และปัญหาน้ำเน่าเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดอบรมและประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านรับรู้และเข้าใจถึงความสำคัญของการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน และจัดกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนขึ้นในหมู่บ้าน เพื่อให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกรักและหวงแหนในทรัพยากรที่ตนมีอยู่ อันจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนต่อไปในอนาคต และรัฐควรมีการควบคุมผู้ประกอบการโรงงานอุตสาหกรรม ในเรื่องการปล่อยน้ำเสีย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คำนิยาม

ปัญหาพิเศษเล่มนี้สำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์ได้ ด้วยความกรุณาของ อ.ดร.กนก เลิศพานิช ประธานกรรมการที่ปรึกษา อ.ดร.ปัญญา หมั่นเก็บ กรรมการที่ปรึกษา ที่ให้คำแนะนำให้ความรู้ ความคิดเห็นเพิ่มเติม ตลอดจนตรวจแก้ไขปัญหาพิเศษเล่มนี้จนเสร็จสมบูรณ์ ผู้ศึกษาวิจัย ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณชาวบ้าน บ้านคลองคอด้อย ตำบลบางปูใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการทุกท่าน ที่ได้ให้ความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์ ให้ข้อมูลที่สำคัญในการศึกษาวิจัย ด้วยดีเสมอมา

ขอขอบพระคุณป้าไม้จังหวัดสมุทรปราการ รองปลัดเทศบาลตำบลบางปู อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลที่สำคัญต่อการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

สุดท้ายนี้ขอขอบคุณน้องหน้อยที่กรุณาให้ยืมกล้องดิจิทัล ทำให้งานวิจัยเล่มนี้มีรูปภาพสวยๆ ประกอบ และทำให้งานวิจัยมีคุณภาพมากขึ้น ขอขอบคุณค่ะ

และที่สุดจึงใคร่ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ทำให้งานวิจัยเล่มนี้เสร็จสมบูรณ์ได้ด้วยดี ขอขอบพระคุณค่ะ

ธิติมา กลางกำจัด

กุมภาพันธ์ 2548

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	
คำนิยม	
สารบัญตาราง	(ก)
สารบัญภาพ	(ข)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	2
ขอบเขตและข้อจำกัดของการศึกษา	2
นิยามศัพท์เฉพาะ	3
บทที่ 2 ตรวจสอบเอกสาร	4
ทรัพยากรป่าชายเลน	5
ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟู	9
ความหมายและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	11
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	15
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	19
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	19
เครื่องมือและวิธีเก็บรวบรวมข้อมูล	19
ระยะเวลาที่ทำการวิจัย	20
บทที่ 4 ผลการวิจัย	21
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	46
สรุปผลการวิจัย	46
ข้อเสนอแนะ	47
เอกสารอ้างอิง	48
ภาคผนวก	54

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญญัตราสาร

ตารางที่

หน้า

1 ลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบริเวณบ้านคลองคอต้อ

23

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1. สภาพการตั้งบ้านเรือนของหมู่บ้านคลองคอต้อ	22
2. สภาพการตั้งบ้านเรือนของหมู่บ้านคลองคอต้อ	22
3. ลักษณะทางเดินเท้าที่เชื่อมต่อกันของบ้านแต่ละหลัง	24
4. ถนนคอนกรีตที่ใช้สัญจรไปมาในหมู่บ้าน	24
5. สภาพคลองของหมู่บ้านคลองคอต้อ	25
6. ศาลเสด็จแม่ทับทิมทอง เสด็จแม่สามมุก เสด็จแม่พวงสวรรค์	28
7. ศาลเสด็จแม่ประไพศรี เสด็จแม่พรายเจ้าป่า	28
8. วิถีชีวิตเมื่อเสร็จจากการประกอบอาชีพ	32
9. ภาพการเก็บอวนของชาวบ้านเมื่อกลับจากออกทะเล	32
10. การจับจ่ายใช้สอยของชาวบ้าน	34
11. ลักษณะเขื่อนกั้นน้ำท้ายหมู่บ้าน	43

บทที่ 1

บทนำ (Introduction)

ความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ ซึ่งป่าชายเลนเป็นป่าไม้ อีกประเภทหนึ่ง ที่มีคุณค่ามหาศาล ที่สำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์และเศรษฐกิจของ ประเทศ ป่าชายเลนเป็นกลุ่มสังคมพืชที่ขึ้นอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลปากแม่น้ำ ปากอ่าว ทำหน้าที่ เชื่อมโยงและรักษาความสมดุลระหว่างระบบนิเวศบนบกและระบบนิเวศของทะเล ความสำคัญ ของป่าชายเลนไม่เพียงแต่ช่วยรักษาความสมดุลของระบบนิเวศเท่านั้นยังเป็นแหล่งที่มีความ หลากหลายทางชีวภาพสูง ที่ประกอบไปด้วยพืชและสัตว์ที่มีคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ ประโยชน์ที่ มนุษย์เราได้จากป่าชายเลน เช่น การใช้ประโยชน์ทางด้านป่าไม้ ไม้ป่าชายเลนถูกนำมาใช้เป็นถ่าน ไม้ฟืน ไม้ค้ำยัน เฟอร์นิเจอร์ เป็นต้น อีกทั้งใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆมากมาย อาทิ ใช้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ทำการเกษตร เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้ทำให้ป่าชายเลนมีสภาพเสื่อมโทรมลง ก่อให้เกิดการศึกษา ป่าชายเลนกันอย่างกว้างขวางและเกิดขึ้นในหลายพื้นที่ เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและจัดทำ นโยบายและมาตรการการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนที่เหมาะสม เพื่อให้มีป่าชายเลนอันอุดม สมบูรณ์ไว้ใช้ประโยชน์ต่อไปในอนาคต

จากการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วในช่วง 3 ทศวรรษที่ผ่านมา ป่าชายเลนได้ถูก นำไปใช้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจอย่างมากและเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ โดยถูกมองเป็น เพียงปัจจัยการผลิตทางเศรษฐกิจเท่านั้น จึงเกิดการบุกรุกทำลายอย่างรวดเร็ว โดยไม่คำนึงถึง ผลกระทบที่จะตามมา แม้ว่าภาครัฐจะมีการดำเนินแผนงานโครงการตลอดจนกฎหมาย ระเบียบ ต่างๆในการยับยั้งการ บุกรุก และเร่งฟื้นฟูป่าชายเลน แต่ยังคงพบว่า ยังมีการลดลงของพื้นที่ป่าชาย เลนอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากขาดมาตรการที่เหมาะสม ขาดกฎหมายรองรับเพื่อการบังคับใช้ในทาง ปฏิบัติ ขาดการประสานงานและร่วมมือกันอย่างจริงจังของหน่วยงานปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง ชุมชนใน ระดับท้องถิ่นยังไม่มีบทบาทในกลไกการดูแลรักษาป่าชายเลนมากนัก การดำเนินการตาม มาตรการของรัฐยังขาดการติดตามประเมินผลที่จับใจและทันต่อเหตุการณ์ และไม่มี การติดตามผล ตลอดเวลา การบังคับใช้กฎหมายยังไม่เข้มงวด กฎระเบียบยังอ่อน ทำให้การบุกรุกป่าชายเลน ยังคงเกิดอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน เกิดความรู้ความเข้าใจ ความตระหนักในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลน รวมทั้งการใช้ ทรัพยากรป่าชายเลนยังดำเนินการได้ไม่ทั่วถึง จึงจำเป็นต้องมีการร่วมกันหาแนวทางแก้ปัญหา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

และวิธีการดำเนินงาน โดยเน้นประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง เพื่อให้ทรัพยากรป่าชายเลนอันมีค่า ยิ่ง กลับมา มีความอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง

จากปัญหาและความสำคัญดังกล่าว การที่จะอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนให้ประสบผลสำเร็จ และมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน โดยประชาชนมีอำนาจตามกฎหมายในการมีส่วนร่วมในการปลูก ป้องกัน รักษา และใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชน และปัญหาอุปสรรคในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน เพื่อเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เป็นแนวทางในการรณรงค์การอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าชายเลนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา (Objective of the Study)

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ (Significance of the Study)

1. ทำให้ทราบถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน
2. ทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน
3. สามารถนำไปใช้ในการกำหนดแนวทางการวางแผนส่งเสริม ประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่การอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน ให้กับผู้สนใจ พร้อมทั้งใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่างๆที่อาจเกิดขึ้นได้
4. ผู้สนใจสามารถนำข้อมูลและผลที่ได้รับจากการศึกษา ไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษา และวิจัยด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนต่อไป

ขอบเขตและข้อจำกัดของการศึกษา (Scope and Limitation)

การศึกษาครั้งนี้จะทำการศึกษาเฉพาะกรณี บ้านคลองคอตต ตำบลบางปูใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นิยามศัพท์เฉพาะ (Operational Definition of Terms)

ป่าชายเลน หมายถึง พรรณไม้ที่ขึ้นอยู่ตามบริเวณชายฝั่งทะเล ประกอบด้วยพันธุ์ไม้หลายชนิดหลายตระกูล ที่ขึ้นอยู่เป็นแนวเขตหรือโซน อันเนื่องมาจากอิทธิพลของลักษณะดิน ความเค็มของน้ำทะเล และการขึ้นลงของน้ำทะเล ส่วนใหญ่เป็นไม้โกงกางและแสม เป็นแหล่งอาหารและที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ

การอนุรักษ์ป่าชายเลน หมายถึง การใช้ การดูแลรักษาป่าชายเลน ให้อยู่ในสภาพคงเดิมเท่าที่เป็นอยู่ และป้องกันมิให้เสียหาย ยังกงคคุณค่าไว้ เพื่อเกิดประโยชน์สูงสุดและมีใช้ต่อไปในอนาคตตราบนานเท่านาน

การฟื้นฟูป่าชายเลน หมายถึง การดำเนินการใดๆต่อป่าชายเลนที่เสื่อมโทรมให้เป็นปกติ สามารถเอื้อประโยชน์ในการนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน หมายถึง การที่ชาวบ้าน เข้าร่วมทำกิจกรรมใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน

บทที่ 2

ตรวจเอกสาร (Review of Related Literature)

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. ทรัพยากรป่าชายเลน

1.1 ลักษณะทั่วไปของป่าชายเลน

1.2 ถิ่นกำเนิดของป่าชายเลน

1.3 ความสำคัญของป่าชายเลน

1.4 ปัญหาการทำลายป่าชายเลน

1.5 สาเหตุการทำลายป่าชายเลน

1.6 ผลกระทบจากการทำลายป่าชายเลน

1.7 ความจำเป็นที่ต้องอนุรักษ์

2. ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และการฟื้นฟู

2.1 ความหมายการอนุรักษ์

2.2 หลักการอนุรักษ์

2.3 จุดประสงค์ของการอนุรักษ์

3. ความหมายและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

3.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

3.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ทรัพยากรป่าชายเลน

ป่าชายเลนเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ ประกอบไปด้วยพืชและสัตว์นานาชนิดหลากหลายสายพันธุ์ อาศัยอยู่ด้วยกัน พึ่งพาอาศัยกัน เกิดเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม จนกลายเป็นแหล่งที่มีคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ สามารถให้ประโยชน์ทั้งทางตรง คือ ใช้ทำฟืน ถ่าน ทำไม้สร้างบ้านเรือน เป็นแหล่งอาหาร ยารักษาโรค ฯลฯ ส่วนประโยชน์ทางอ้อม คือ เป็นฉากกำบังภัยตามธรรมชาติ สร้างความสมดุลแก่ธรรมชาติ จากความหลากหลายทางพันธุ์พืชและสัตว์ที่มีมากมาย ทำให้มนุษย์เข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนเป็นจำนวนมาก เป็นเหตุให้ ป่าชายเลนมีสภาพเสื่อมโทรมลง ทางภาครัฐจึงได้ทำการศึกษาป่าชายเลน เพื่อใช้ข้อมูลจัดทำนโยบายและมาตรการการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าชายเลน ให้สามารถใช้ประโยชน์ต่อไปในอนาคต และเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์สูงสุด

1. ลักษณะทั่วไปของป่าชายเลน

ป่าชายเลนจัดอยู่ในป่าประเภทไม่ผลัดใบ เป็นสังคมพืชที่ขึ้นอยู่ตามชายฝั่งทะเลที่มีดินเป็นเลน ทะเลสาบ ลำคลอง หรือบริเวณปากแม่น้ำใหญ่ๆ ที่มีน้ำเค็มท่วมถึง มีการปรับตัวทางโครงสร้างลักษณะทางสรีรวิทยา เป็นพืชทนแล้งและสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพความแห้งแล้งได้ดี พันธุ์ไม้ส่วนใหญ่มีใบเดี่ยวช่อตลอดปี การผลัดใบค่อยเป็นค่อยไป ขึ้นอยู่หนาแน่น แต่ละชนิดมีรากค้ำยันและรากหายใจแตกต่างกัน พันธุ์ไม้ที่พบส่วนใหญ่คือ ไม้โกงกาง และสกุลไม้ที่สำคัญอื่นๆ เช่น สกุลไม้โปร่ง ไม้แสม ไม้ตะบูน เป็นต้น นอกจากนี้ก็มีพวกไม้พื้นล่าง พันธุ์ไม้ในป่าชายเลนเปรียบเสมือนเป็นแนวเขตกันกลางระหว่างท้องทะเลกับผืนแผ่นดิน

2. ถิ่นกำเนิดของป่าชายเลน

ป่าชายเลนมีถิ่นกำเนิดในเขตร้อนแถบเส้นศูนย์สูตร จะพบเกิดขึ้นอยู่ทั่วไปตามโคลนเลนหรือเลนปนทราย บริเวณชายฝั่งทะเล แม่น้ำลำคลองที่มีน้ำทะเลท่วมถึงอยู่เสมอ และไม่มีคลื่นลมแรงจัด ถิ่นกำเนิดป่าชายเลนบนโลกนี้ ถือเอาฝั่งทะเลของทวีปแอฟริกาเป็นหลักในการแบ่งออกเป็นภาคตะวันออกและภาคตะวันตก

ป่าชายเลนที่ขึ้นอยู่ในโลกนี้ทั้งหมด ที่อุดมสมบูรณ์จะมีอยู่ในบริเวณแถบเส้นศูนย์สูตรเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแถบเอเชีย เช่น อินโดนีเซีย มาเลเซีย ปาปัวนิวกินี บังคลาเทศ อินเดีย และไทย แต่บริเวณที่อยู่ห่างจากเส้นศูนย์สูตรไปทางเหนือและทางใต้ก็มีป่าชายเลนขึ้นอยู่บ้างแต่ไม่ค่อยสมบูรณ์นัก เช่น ทางตอนเหนือพบได้ถึงตอนใต้ของประเทศญี่ปุ่น อ่าวอะควอบา (Aqua ba) ในทะเลแดงและรัฐฟลอริดาในสหรัฐอเมริกา ส่วนทางใต้จะพบป่าชายเลนจนถึงตอนเหนือของประเทศนิวซีแลนด์ ทางตอนใต้ของประเทศบราซิล

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จึงสรุปได้ว่าในโลกนี้จะมีป่าชายเลนขึ้นอยู่ในช่วงระหว่างเส้นรุ้ง (Latitude) ที่ 27 องศา 30 ลิปดา เหนือหรือใต้เท่านั้น (วันชัย อิงปัญญาภม, 2542)

3. ความสำคัญของป่าชายเลน

ป่าชายเลน มีเนื้อที่เพียงเล็กน้อยเมื่อเทียบกับป่าบก แต่กลับมีความสำคัญต่อชีวิตของประชากรและเศรษฐกิจของประเทศอย่างมากมาย ซึ่งป่าชายเลนมีความสำคัญในหลายด้าน ดังนี้

3.1 ความสำคัญทางด้านป่าไม้

ผลผลิตที่ได้จากป่าชายเลนมีมากมายทั้งใช้ทำฟืน เผาถ่าน ต่อมามีการพัฒนาทำเฟอร์นิเจอร์ เสาค้ำ เสาเข็ม สร้างบ้านเรือน ไม้ค้ำยัน และทางภาคอุตสาหกรรมการกลั่นสกัดเอาสารเคมีที่มีประโยชน์ เช่น แทนนิน แอลกอฮอล์ กรดน้ำส้ม และน้ำมันดิบ นอกจากนี้ยังได้ของป่าบางชนิด เช่น กัลวลไม้ และรังผึ้ง อีกทั้งไม้บางชนิดยังมีสรรพคุณทางยาสมุนไพรรักษาโรค อีกด้วย (กิติ ศิริวิมลภ, 2539)

3.2 ความสำคัญทางด้านการอนุรักษ์พื้นที่ชายฝั่งทะเล

ป่าชายเลนมีคุณสมบัติหลายประการในการป้องกันพื้นที่ชายฝั่งทะเล (สนิท อักษรแก้ว, 2542) ดังนี้

3.2.1 ป่าชายเลนเป็นฉากกำบังภัยตามธรรมชาติ เช่น ป้องกันลมพายุ มรสุม การพังทลายของดินตามริมฝั่งทะเลซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยและพื้นที่เกษตรกรรม บริเวณชายฝั่งทะเล

3.2.2 ป่าชายเลนช่วยป้องกันสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ คือรากของต้นไม้ที่งอกออกมาเหนือพื้นดินจะทำหน้าที่เป็นตะแกรงคอยกั้นกรองพวกตะกอนสารแขวนลอยที่มาทับถม กระแสน้ำทำให้น้ำสะอาดขึ้น

3.2.3 ป่าชายเลนช่วยทำให้แผ่นดินบริเวณชายฝั่งทะเลงอกขยายออกไป ในทะเล รากของต้นไม้ในป่าชายเลนนอกจากจะช่วยป้องกันสิ่งแวดล้อมเป็นพิษแล้ว ยังช่วยทำให้ตะกอนที่แขวนลอยมากับน้ำตกทับถมเกิดเป็นหาดเลนงอกใหม่อันเหมาะแก่การเกิดของพันธุ์ไม้ป่าชายเลนและการเพาะเลี้ยงประมงชายฝั่งได้เป็นอย่างดี

3.3 ความสำคัญทางด้านระบบนิเวศ

เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ที่มีต่อกันระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม ทั้งพืชและสัตว์โดยพืชเป็นผู้ผลิตขั้นแรก โดยการร่วงหล่นของใบไม้ เศษไม้เกิดการทับถมย่อยสลายกลายเป็นอาหารปฐมภูมิในระบบนิเวศป่าชายเลน นอกจากนี้ในป่าชายเลนมีแพลงตอนพืชและแพลงตอนสัตว์ ที่มีบทบาทสำคัญในการเป็นแหล่งอาหารในวงจรชีวิตของสัตว์น้ำ (กิติ ศิริวิมลภ, เอกสารเป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2539) โดยธรรมชาติแล้วป่าชายเลนจะมีความสมดุลในตัวของมันเอง แต่ถ้าหากมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในชั้นตอหนึ่งชั้นตอใดก็จะมีผลให้ระบบความสัมพันธ์นี้ขาดตอนลง และยิ่งส่งผลให้ทรัพยากรสัตว์น้ำขาดแคลนลงได้

3.4 ความสำคัญทางด้านการทหาร

ในด้านยุทธศาสตร์ เพื่อป้องกันแนวอาณาเขตที่อยู่ชายฝั่งทะเลโดยใช้เป็นที่กำบังอำพรางข้าศึกที่เข้ามาจู่โจมทางทะเล (วันชัย อิงปัญญาภม, 2542)

3.5 ความสำคัญทางด้านสมุนไพร

เป็นแหล่งพืชสมุนไพรเป็นยาใช้รักษาโรค เช่น เปลือกไม้โกงกางใบเล็กและโกงกางใบใหญ่ นำไปต้มน้ำเพื่อดื่ม แก้โรคท้องร่วง เป็นต้น (ฤทธิรงค์ แก่นจันทร์, 2543)

4. ปัญหาการทำลายป่าชายเลน

ป่าชายเลนมีอัตราการลดลงอย่างต่อเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีการทำลายพื้นที่ป่าชายเลนหลายรูปแบบ (วันชัย อิงปัญญาภม, 2542; สันติ บางอ้อ, 2543) พอสรุปได้ ดังนี้

4.1 การเป็นแหล่งพลังงาน มีการตัดไม้ในป่าชายเลนมาใช้ในการผลิตถ่าน ฟืน สำหรับหุงต้ม

4.2 การเป็นแหล่งวัตถุดิบของการก่อสร้างและกิจกรรมการผลิตอื่นๆ โดยเฉพาะในกิจกรรมก่อสร้างและการประมงพื้นบ้านและการประมงชายฝั่ง โดยการเป็นไม้เสาเข็มและไม้ค้ำยัน ทำเฟอร์นิเจอร์ ทำเครื่องมือจับปู และหลักสำหรับการเลี้ยงหอยแมลงภู่ เป็นต้น

4.3 การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ส่วนใหญ่ทำนากุ้ง กระจายอยู่ทั่วไปตามจังหวัดต่างๆ จะพบมากด้านชายฝั่งทะเลอ่าวไทย ทำให้ลดพื้นที่ป่าชายเลนในชายฝั่งด้านนี้มากกว่าด้านอื่น

4.4 การทำเหมืองแร่ ได้ดำเนินการมาเป็นเวลานาน โดยเฉพาะการทำเหมืองดีบุก อย่างไรก็ตาม ในปัญหานี้มีอัตราการลดลง เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ได้หมดอายุสัมปทานไปแล้ว

4.5 การผลิตด้านการเกษตร อุตสาหกรรมและทำนาเกลือ การใช้พื้นที่ในการทำนาเกลือค่อนข้างมาก ในขณะที่การนำไปใช้ในการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆมีเล็กน้อย เช่น โรงงานปลาป่น โรงงานทำกุ้งแห้ง และสร้างโรงงานไฟฟ้า เป็นต้น

4.6 การใช้พื้นที่ป่าชายเลนเพื่อประโยชน์ในกิจกรรมของชุมชน ได้แก่ การใช้เป็นที่อยู่อาศัย เนื่องจากการขยายตัวและพัฒนาของแหล่งชุมชน การถมขยะมูลฝอย รวมทั้งการใช้เป็นสถานที่ราชการ เช่น นิคมสหกรณ์ สถาบันการศึกษา ด้านศุลกากร เป็นต้น

4.7 การใช้พื้นที่ป่าชายเลนในด้านอื่นๆ เช่น การสร้างท่าเทียบเรือ การสร้างถนน และสายส่งไฟฟ้า การขุดลอกคลองน้ำ เป็นต้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5. สาเหตุการทำลายป่าชายเลน

การพัฒนาเศรษฐกิจชายฝั่งทะเลก่อให้เกิดผลเสียต่อป่าชายเลนทั้งพื้นที่และระบบนิเวศ เป็นจำนวนมากขึ้นทุกปี เกิดจากสาเหตุสำคัญหลายประการ (วันชัย อิงปัญญาลาภ, 2542) ดังนี้

5.1 การเพิ่มของประชากรทำให้ต้องพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ เช่น การก่อสร้าง ท่าเทียบเรือ การตัดถนนสู่ชุมชนชายฝั่งทะเลและการทำเหมืองแร่ เป็นต้น

5.2 ที่ดินป่าชายเลนส่วนใหญ่ของประเทศ มีสถานะเป็นป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งการขอใช้ประโยชน์นั้น จะเสียค่าทำเนียมในราคาต่ำ จึงทำให้นักลงทุนนิยมใช้พื้นที่ป่าชายเลนในด้านการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำริมทะเล เช่น การเลี้ยงกุ้งกุลาดำ เพื่อลดต้นทุนการเช่าที่ดิน

5.3 รัฐยังไม่มีการกำหนดนโยบายและแผนการปฏิบัติการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนที่ชัดเจน และประสานสอดคล้องกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลอื่นๆ เป็นผลให้เกิดความขัดแย้งกันขึ้น

5.4 กฎหมายและระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลนยังไม่รัดกุมพอ ประกอบกับบทลงโทษไม่รุนแรงนัก ทำให้มีผู้ละเลย ไม่ปฏิบัติตาม

5.5 การบุกรุกทำลายป่าชายเลน เนื่องจากความซับซ้อนของขั้นตอนการขออนุญาต

5.6 จำนวนเจ้าหน้าที่ที่ทำการควบคุมดูแลพื้นที่ป่าชายเลนมีไม่เพียงพอ ทำให้ดูแลไม่ทั่วถึง นอกจากนั้นอุปกรณ์ที่ใช้ในการป้องกันและปราบปรามยังมีไม่เพียงพอ ทั้งหน่วยจัดการป่าชายเลนหลายแห่งไม่มีเรือที่ใช้ทำงานประจำหน่วย ทั้งที่เป็นสิ่งจำเป็นต่อการทำงานในป่าชายเลน

5.7 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชายเลนยังไม่เพียงพอและถูกต้องนัก กลุ่มบุคคลระดับต่างๆ ยังขาดความเข้าใจในป่าชายเลน จึงเป็นผลให้การใช้ประโยชน์ เป็นไปอย่างไม่เหมาะสมโดยไม่คำนึงถึงผลเสียต่อป่าชายเลนที่จะตามมา

6. ผลกระทบจากการทำลายป่าชายเลน

การใช้ประโยชน์ป่าชายเลนในกิจกรรมต่างๆ ที่ไม่ระมัดระวังดังกล่าวนำมาข้างต้น ทำให้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศป่าชายเลนอย่างมาก พอสรุป จำแนกเป็น 3 ประการใหญ่ๆ (สันติ บางอ้อ, 2543; วันชัย อิงปัญญาลาภ, 2542) ดังนี้

6.1 ด้านกายภาพ ได้แก่ อุณหภูมิ น้ำ ปริมาณออกซิเจนละลายในน้ำ ปริมาณแร่ธาตุอาหาร ความเค็ม สภาพทางอุทกวิทยา (การขึ้นลงของน้ำทะเล และปริมาณน้ำจืด) การตกตะกอนและน้ำขุ่นขึ้น ปริมาณสารพิษในน้ำ และการพังทลายของดิน เป็นผลให้น้ำและดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่และการเจริญเติบโตของพืชและสัตว์น้ำ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

6.2 ด้านชีวภาพ เช่นการเปลี่ยนแปลงชนิด ปริมาณ และลักษณะโครงสร้างของพืชและสัตว์น้ำ

6.3 ด้านความสมดุลของนิเวศ เช่น การเปลี่ยนแปลงทำลายถิ่นอาศัย (habitat) การสืบพันธุ์ การเจริญเติบโต การเปลี่ยนแปลงห่วงโซ่อาหาร (food chain) ที่เกิดขึ้นในระบบนิเวศป่าชายเลนเอง และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศบริเวณใกล้เคียงป่าชายเลน

7. ความจำเป็นที่ต้องอนุรักษ์

พื้นที่ป่าชายเลนในภูมิภาคของโลกมีอยู่จำกัด จะพบเฉพาะในประเทศแถบเขตร้อน เป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญยิ่งต่อมนุษย์ ให้ผลผลิต ทั้งด้านป่าไม้ ประมง รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามแนวชายฝั่ง รักษาระบบนิเวศของปะการัง รักษาระบบนิเวศน้ำจืดและปาก และเป็นตัวกลางที่สำคัญทำให้เกิดความสมดุลของธรรมชาติ นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งการศึกษาวิจัย ทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอนุรักษ์ไว้ให้มีอยู่อย่างสมบูรณ์ตลอดไป

การใช้พื้นที่ป่าชายเลนในหลายกิจกรรม พบว่าก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศป่าชายเลนหลายประการ ทำให้ป่าชายเลนเสื่อมโทรมเป็นอย่างมาก ทางภาครัฐจึงได้มีการกำหนดนโยบายมาตรการและแนวทางปฏิบัติ เพื่อการใช้ประโยชน์ป่าชายเลนอย่างคุ้มค่า และส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศป่าชายเลนให้น้อยที่สุด เพื่ออนุรักษ์ป่าชายเลนไว้ให้มีใช้ต่อไปในอนาคต

ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และการฟื้นฟู

1. ความหมายการอนุรักษ์

การอนุรักษ์ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายการอนุรักษ์ คือ การรักษาให้คงเดิม

การอนุรักษ์ เป็นการดูแล รักษาไว้ตามสภาพเดิมที่เป็นอยู่และป้องกันมิให้เสียหาย เพื่อยังคงคุณค่าไว้ ซึ่งการอนุรักษ์อาจกล่าวสรุปสั้นๆได้ว่า “เป็นการใช้ตามความต้องการและประหยัดไว้เพื่อใช้ในอนาคต” ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “using for immediate needs and saving for future use” ถ้าจะอธิบายประเด็นหนึ่งก็อาจจะพูดได้ว่า “การอนุรักษ์” หมายถึง การใช้ประโยชน์อย่างมีเหตุผล (to use rationally) และมีการสร้างสรรค์ (build up) อนึ่งการอนุรักษ์เป็นคำที่ใช้เปรียบเทียบเสมือนทฤษฎีเหมือนพุทธบัญญัติหรือคัมภีร์ไบเบิลทั้งสิ้น (เพ็ญ สายขุนทด, 2544)

ดังนั้น อาจพอสรุปได้ว่าการอนุรักษ์ คือ การรู้จักใช้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์สูงสุด สูญเสียน้อยที่สุด และมีใช้ต่อไปในอนาคต

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การฟื้นฟู หมายถึง การดำเนินการใดๆ ต่อทรัพยากรหรือสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมนั้นให้เป็นปกติสามารถเอื้อประโยชน์ในการนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป ซึ่งการฟื้นฟูต้องใช้เวลาและเทคโนโลยีเข้าช่วยเสมอ (ซูลีภรณ์ ฉิมเจริญ, 2544)

2. หลักการอนุรักษ์

ทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกนำมาใช้แล้วย่อมเกิดความเสื่อมโทรม ร่อยหรอ หายาก หรืออาจสูญหายไปก็ได้ ดังนั้น การอนุรักษ์จึงต้องทำหลักการให้ชัดเจน เพื่อนำไปสู่การสร้างมาตรการและแผนการอนุรักษ์ต่อไป ซึ่งสามารถสรุปหลักการอนุรักษ์ได้ (เกษม จันทรแก้ว, 2530) ดังนี้

2.1 หลักการใช้แบบยั่งยืน ทรัพยากรทุกประเภททุกกลุ่มต้องมีการวางแผนการใช้ตามคุณสมบัติเฉพาะตัวของทรัพยากร พร้อมทั้งเลือกใช้เทคโนโลยีให้เหมาะสมกับชนิด ปริมาณ การเก็บเกี่ยวเพื่อการใช้ ช่วงเวลาที่จะนำมาใช้และกำจัด/บำบัดของเสียและมลพิษให้หมดไป หรือเหลือน้อยจนไม่มีพิษภัย

2.2 หลักการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม เมื่อใช้แล้วย่อมทำให้เกิดความเสื่อมโทรม เพราะใช้เทคโนโลยีไม่เหมาะสม เก็บเกี่ยวมากเกินไปเกินความสามารถในการปรับตัวของระบบ เกิดสารพิษขึ้น เก็บเกี่ยวบ่อยและไม่ถูกต้องตามกาลเวลา จำเป็นต้องทำการฟื้นฟูให้ดีขึ้นทรัพยากรสิ่งแวดล้อมตั้งตัวได้ ต่อมาจึงสามารถนำมาใช้ได้ ซึ่งอาจใช้เวลานานหลายปี

2.3 หลักการสงวนของหายาก ทรัพยากรบางประเภทที่ใช้ไปจนเหลือน้อยมาก ซึ่งหากยังมีการใช้เกิดขึ้น อาจเกิดการสูญพันธุ์ได้จำเป็นต้องมีการสงวนไว้ เพื่อเป็นแม่พันธุ์ในการผลิตให้มากขึ้น จนมีปริมาณมากก็สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้

หลักการอนุรักษ์ทั้ง 3 หลักการนี้ มีความสัมพันธ์ต่อกัน กล่าวคือต้องใช้ร่วมกันตั้งแต่การใช้ทรัพยากร ต้องพิจารณาให้ดีกว่า เมื่อใช้แล้วทำให้ทรัพยากรเสื่อมโทรมเหลือน้อยลง ไม่มีการเก็บรักษา แล้วเมื่อไหร่ เราจะมีทรัพยากรใช้ตลอดไปหรือไม่ จะเห็นได้ว่า ขั้นตอนของทั้ง 3 หลักการจะผสมผสานกันเสมอ

3. จุดประสงค์ของการอนุรักษ์

สุมาลี พิตราภูล (2532) ได้กล่าวว่าจุดประสงค์ของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมีอยู่ 2 ประการ คือ

3.1 มุ่งที่จะรักษาสวัสดิภาพของสังคมหรือคนส่วนรวม เนื่องจากความเสียหายและภัยต่างๆ อันเกิดขึ้นจากธรรมชาตินั้น ย่อมมีผลต่อความสงบสุขของทุกคน นอกจากนั้นการขาดแคลนและการสูญเสียทรัพยากรมีผลต่อความเป็นอยู่และการครองชีพของคนโดยทั่วไป ดังนั้น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติจึงเป็นภารกิจที่สังคมต้องรับผิดชอบ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3.2 มุ่งที่จะรักษาไว้ซึ่งคุณภาพและปริมาณของทรัพยากรให้ยั่งยืนมากที่สุด และให้ได้รับผลประโยชน์มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อให้มีชั่วลูกชั่วหลานต่อไป

ในการที่จะทำกิจกรรมหรือดำเนินการใดๆ ย่อมต้องมีจุดประสงค์ เพื่อเป็นตัวผลักดันให้ก้าวไปถึงฝั่ง ที่ตั้งไว้ การอนุรักษ์ก็เช่นกัน จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องตั้งเป้าหมายเอาไว้ เพื่อการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ อย่างมีจุดหมาย และสามารถประเมินผลการดำเนินงานได้ว่าเป็นไปตามที่ตั้งไว้หรือไม่ และสามารถนำไปปรับปรุงแก้ไขต่อไปได้ อีกทั้งเป็นตัวกำหนดว่า แผนที่ใช้ดำเนินงานนั้น มีประสิทธิภาพมากน้อยแค่ไหน ต้องปรับเปลี่ยนอย่างไร เพื่อให้เหมาะสมต่อพื้นที่ที่ทำการดำเนินการนั้นๆ

ความหมายและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

1. ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมเป็นพฤติกรรมที่ประชาชน หรือคนที่อยู่ร่วมกันในสังคมได้พัฒนาปัญญา ความรู้ ความสามารถ โดยแสดงออกในรูปแบบต่างๆ เพื่อพัฒนาทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและสังคม ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในการที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ตลอดจนระบบสังคมนั้น จะต้องเกิดจากแนวความคิดในหลายๆด้าน เพื่อความเข้าใจในการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมให้ดีขึ้น จึงได้ศึกษาแนวความคิดในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมดังนี้

อภิชัย พันธเสน (2539) ได้เสนอไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ อำนาจในการตัดสินใจที่เน้นเรื่องอำนาจและการควบคุมโดยการมีกิจกรรมร่วมกันของประชาชนที่ไม่เคยมีส่วนเกี่ยวข้องในทางปฏิบัติ คำว่าการมีส่วนร่วมนั้นเป็นผลจากการต่อสู้ในทางรัฐธรรมนูญและการขัดแย้งทางสังคม หรือโดยความพยายามที่จะปรับความหมายให้ใกล้เคียงกับสภาพของสังคมที่เป็นจริง กระบวนการดังกล่าวจึงมีแนวโน้มไปในลักษณะแนวประชาชน หรือการเรียกร้องในลักษณะที่เป็นประชาธิปไตยและมีการปลดปล่อยให้มีอิสรภาพมากขึ้น

ประเวศ วะสี (2532) กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเป็นความริเริ่มของท้องถิ่น ในการกระทำให้เกิดการจัดองค์กร และเกิดการปรากฏขึ้นของผู้นำตามธรรมชาติ ผู้นำของชุมชน ผู้นำที่ทางราชการแต่งตั้งอาจไม่ใช่ผู้นำจริงๆ ที่ชาวบ้านยอมรับนับถือ ผู้นำทางธรรมชาติอาจจะเป็นชาวบ้าน เป็นพระ เป็นผู้ใหญ่นบ้าน เป็นกำนัน เป็นครู เป็นใครก็ตามแต่สถานการณ์

สุริย์ ตันท์ศรีสุโรจน์ (2531) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่าเป็นการร่วมมือร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบ ไม่ว่าจะเป็นอย่างปัจเจกบุคคลหรือของกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการดำเนินการพัฒนา และการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ต้องการและเพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ทวิทอง พงษ์วิวัฒน์ (2527) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการ และควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกสังคม

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527) ได้สรุปการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้คือ

- (1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
- (2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงาน
- (3) การมีส่วนร่วมในการลงทุน และปฏิบัติงาน
- (4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

โสภณ หมวดทอง (2533) สรุปการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนนั้น มีปัจจัยทางสถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ อาชีพ และที่อยู่อาศัยเข้ามาเกี่ยวข้อง และกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนจะได้รับความร่วมมือ และบรรลุความสำเร็จได้จะต้องได้รับความเห็นพ้องต้องกันของชุมชนเป็นส่วนมาก หรือการดำเนินงานกิจกรรมในนามกลุ่มองค์กรของชุมชน

เกียรติศักดิ์ เรือนทองดี (2536) ได้สรุปว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน หมายถึง การร่วมคิดแก้ไขปัญหา การดำเนินการและกิจกรรมในชุมชน ร่วมวางแผน วางโครงการร่วมปฏิบัติงานในรูปของการเสียดสละแรงงาน การบริจาคเงิน วัสดุสิ่งของ และร่วมติดตามผลงานบำรุงรักษาสาธารณประโยชน์ในหมู่บ้าน ทั้งนี้การแสดงออกในการมีส่วนร่วมอาจเป็นการแสดงออกของบุคคลโดยตรง โดยผ่านองค์กรประชาชนในชุมชนนั้นๆเอง

กุนจันทร์ สิงห์สุ (2535) ได้อธิบายถึงการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคล กลุ่มคนหรือองค์กรประชาชนได้อาสาเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจการดำเนินงานโครงการ การแบ่งปันผลประโยชน์ และการประเมินผลโครงการพัฒนาด้วยความสมัครใจ โดยปราศจากข้อกำหนดที่มาจากบุคคลภายนอก และเป็นไปเพื่อสนองตอบความต้องการของสมาชิกในชุมชน รวมทั้งมีอำนาจอิสระในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาให้กับสมาชิกด้วยความพึงพอใจ และผู้เข้ามามีส่วนร่วมมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการด้วย

World Health Organization / Unicef (1979) ได้เสนอการมี ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม นั้น มี 3 ประการ คือ

- (1) ปัจจัยของสิ่งจูงใจ หมายถึง การที่ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ นั้น จะมีเหตุผลที่สำคัญ คือ ประการแรก มองเห็นว่าตนจะได้ผลตอบแทนในสิ่งที่ทำไป และ ประการที่

สอง การได้รับการบอกกล่าวหรือได้รับการชักชวนจากบุคคลอื่นให้เข้าร่วม โดยมีสิ่งจูงใจเป็นตัวนำ เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(2) ปัจจัยโครงสร้างของโอกาสหรือช่องทางในการเข้าร่วม หมายถึง การมองเห็นช่องทางในการมีส่วนร่วม และมองเห็นประโยชน์ที่จะได้รับหลังการมีส่วนร่วม ดังนั้นพื้นฐานทางด้านโครงสร้างของช่องทางการมีส่วนร่วม จึงควรมีลักษณะดังนี้ คือ ประการแรก เปิดโอกาสให้ทุกๆ คนในที่ชุมชน มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ประการที่สอง มีการกำหนดเวลาที่ชัดเจนแน่นอน เพื่อผู้ที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมจะสามารถกำหนดเงื่อนไขตามสภาพเป็นจริงของตนได้ และประการที่สาม มีการกำหนดลักษณะของกิจกรรมที่แน่นอนว่าจะทำอะไร

(3) ปัจจัยด้านอำนาจ ในการส่งเสริมกิจกรรมของการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนสามารถกำหนดเป้าหมาย วิธีการ และผลประโยชน์ของกิจกรรมได้

2. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ได้จำแนกออกเป็น 3 ประการ คือ

2.1 ทฤษฎีการกระทำทางสังคม

ในการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น มีความเกี่ยวข้องกับการกระทำทางสังคม ซึ่ง Parsons and Shill (1951) ได้อธิบายการกระทำทางสังคมของมนุษย์ในลักษณะที่สามารถนำไปปรับใช้กับสังคมโดยทั่วไป การกระทำใดๆ ของมนุษย์นั้น ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของแต่ละคน ระบบสังคมและวัฒนธรรมในสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิก ซึ่งวัฒนธรรมนี้จะเป็นตัวกำหนดเกี่ยวกับความคิด ความเชื่อ ความสนใจ และระบบค่านิยมของบุคคล ส่วนด้าน อารยา วัฒนธรรม (2526) ได้อธิบายไว้ว่า การกระทำทางสังคมว่าประกอบด้วยปัจจัยหลายประการ มิได้จำกัดเพียงปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง และการกระทำของบุคคลในเรื่องใดก็ตามขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ เช่น เป้าประสงค์ ความเชื่อ และค่านิยม ตลอดจนชนบทรวมประเพณีที่สืบทอดต่อกันมา รวมทั้งความคาดหวัง ความผูกพัน และความสามารถของบุคคลที่เป็นผู้กระทำ

นอกจากนี้ อารยา วัฒนธรรม (2526) ยังได้อธิบายถึงสาเหตุของการกระทำทางสังคมไว้ดังนี้

(1) ในสถานการณ์ของการกระทำทางสังคม จะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางสังคม ซึ่งแต่ละคนมีเหตุผลแต่ละอย่างในการตัดสินใจกระทำแตกต่างกัน

(2) บุคคลหรือองค์กรจะตัดสินใจหรือแสดงการกระทำบนพื้นฐานของกลุ่มบุคคล ซึ่งตัดสินใจว่าสอดคล้องหรือตรงกับปัญหาของสถานการณ์นั้นๆ

(3) เหตุผลบางประการอาจจะสนับสนุนการตัดสินใจและเหตุผลบางประการอาจต่อต้านการตัดสินใจ

(4) เหตุผลนั้น ตัดสินใจได้ให้น้ำหนักที่แตกต่างกันในการเลือกเหตุผล หรือ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(5) เหตุผลที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจนั้น ไม่ใช่จากเหตุผลใดเหตุผลหนึ่งหรือทั้งหมด แต่เป็นกลุ่มของเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับลักษณะนั้นๆ

(6) ในการตัดสินใจ กลุ่มของเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์นั้นๆ จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในทุกโอกาส

2.2 ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน

การที่จะทำให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนมากน้อยเพียงใดนั้น ต้องทำให้ประชาชนเกิดความเชื่อว่าป่าชายเลนมีความสำคัญต่อการดำรงชีพของคนในชุมชน และการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน มีประโยชน์อย่างไร เพื่อให้คนในชุมชนมีความต้องการ เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน ซึ่งการเกลี้ยกล่อมเป็นกระบวนการที่ช่วยให้บุคคลเกิดความเชื่อ และต้องการที่จะเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน ซึ่งอำนาจ อนันตชัย (2531) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเกลี้ยกล่อม หมายถึง การใช้คำพูดหรือการเขียนเพื่อให้ผู้ถูกเกลี้ยกล่อมกระทำในสิ่งที่พึงประสงค์ และผู้เกลี้ยกล่อมต้องมีศิลปะในการพูดเพื่อให้เกิดความเชื่อ โดยต้องคำนึงถึงระดับความรู้ของผู้ถูกเกลี้ยกล่อม เวลา สถานที่ นอกจากนี้ ต้องอาศัยพฤติกรรม สัญชาติญาณ การศึกษาอบรม และความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมรอบตัวของมนุษย์ ซึ่งจะได้ผลดีหรือไม่นั้น ต้องมีความสนใจในเรื่องที่จะเกลี้ยกล่อมให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ให้เกิดความศรัทธาตรงกับความต้องการของผู้ถูกเกลี้ยกล่อมด้วย

อาวี เพชรผุด (2530) กล่าวว่า การเกลี้ยกล่อมต้องคำนึงถึงความต้องการของมนุษย์ ซึ่งความต้องการของมนุษย์ จะเป็นไปตามลำดับก่อนหลัง เรียกว่า ลำดับขั้นของความต้องการ โดยจะต้องได้รับการตอบสนองในขั้นแรก แล้วความต้องการขั้นต่อไปจึงจะพัฒนาได้ตามลำดับไว้ดังนี้

(1) ความต้องการขั้นต้นทางสรีระวิทยา เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ได้แก่ อาหาร เสื้อผ้า อากาศ น้ำ อุณหภูมิที่เหมาะสม และที่อยู่อาศัย

(2) ความต้องการความปลอดภัยในชีวิต คือ ความต้องการความปลอดภัยในการทำงาน มีชีวิตที่มั่นคง

(3) ความต้องการด้านสังคม เป็นที่ยอมรับของเพื่อนร่วมงาน มีพวกพ้อง

(4) ความต้องการมีเกียรติยศชื่อเสียง คือ ให้คนอื่นยอมรับและยกย่อง

(5) ความต้องการความสำเร็จแห่งตน คือ ความต้องการชีวิตที่สมบูรณ์

จากที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า การเกลี้ยกล่อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนได้ โดยเฉพาะถ้าการเกลี้ยกล่อมนั้นเป็นเรื่องที่มีประโยชน์และตรงกับความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์แล้ว ย่อมทำให้เกิดความพึงพอใจ และส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมได้ในที่สุด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.3 ทฤษฎีความคาดหวัง

สกลิต วงศ์สุวรรณ (2529) ได้กล่าวว่า การที่บุคคลจะกระทำการใดๆ ก็ตาม ขึ้นอยู่กับตัวแปร 4 ตัว ได้แก่

- (1) ผลตอบแทนที่เขาจะได้รับเหมาะสมกับบทบาทที่เขาครอบครองเพียงใด
- (2) ความพอใจหรือไม่พอใจที่เขาจะได้รับ
- (3) เมื่อเปรียบเทียบกับผู้อื่นแล้วเขาเชื่อว่าเขาจะต้องเป็นผู้รับผลอันนั้น
- (4) เขามีโอกาสที่จะได้รับผลตอบแทนตามความคาดหวัง

ส่วนหนึ่งของการตัดสินใจในการกระทำพฤติกรรมของบุคคลนั้น เนื่องมาจากการที่เขาคาดหวังในสิ่งนั้นว่าจะมีผลดีหรือโทษต่อเขาประการใด หรืออาจจะมีการชิงใจในผลได้ผลเสียที่เขาจะได้รับมากน้อยต่างกันเพียงใด ถ้าผลที่ได้รับเป็นผลดีมากกว่าผลเสีย บุคคลก็จะมีแนวโน้มที่จะกระทำพฤติกรรมนั้นมากขึ้น กล่าวคือ การที่สมาชิกในชุมชนตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน ที่คาดหวังถึงผลประโยชน์ที่ตนและครอบครัวจะได้รับไว้ล่วงหน้า

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ได้มีผู้ทำการวิจัยอย่างแพร่หลาย ในหลายพื้นที่ แต่ยังไม่มีการศึกษาในพื้นที่นี้ ผู้วิจัยจึงนำมาอ้างอิงได้ ดังนี้

สุกัญญา มารศรี (2543) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนของชาวบ้าน หมู่ที่ 10 บ้านสามัคคี ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านหมู่ที่ 10 บ้านสามัคคี ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนมาก แต่เป็นการมีส่วนร่วมโดยทางอ้อม มิได้ตั้งใจและไม่เป็นทางการเป็นส่วนมาก ทั้งนี้เนื่องจาก รูปแบบวิถีการดำรงชีวิต ปัญหาและอุปสรรคในการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชนในท้องถิ่น คือขาดความช่วยเหลือและข้อมูลที่ต้องการในการอนุรักษ์ป่าชายเลนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐเท่าที่ควร ข้อเสนอแนะจากการวิจัยคือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมป่าไม้ กรมประมง ควรจัดอบรมและประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน เข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าชายเลนให้มากยิ่งขึ้น

สุวรรณี คงทอง (2536) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชน ในท้องที่ อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชนน้อย จากการวัดการมีส่วนร่วม 8 ด้าน ได้แก่ ประชุมวางแผน เก็บรวบรวมเมล็ดพันธุ์ไม้ป่าชายเลน ปลูกป่าชายเลนชุมชน ดูแลรักษาป่าชายเลนชุมชน ปลูกซ่อมบำรุงป่าชายเลนชุมชน ประชาสัมพันธ์ ประสานงานกับหน่วยงานราชการ และอื่นๆ สำหรับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเอกสารนเป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

มีส่วนร่วมอย่างชัดเจนคือ อาชีพ รองลงมาได้แก่ การได้รับข่าวสาร การเป็นสมาชิกกลุ่ม เพศ และ การศึกษา ตามลำดับ ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชน ได้แก่ ขาดแคลน เมล็ดพันธุ์ พื้นที่ปลูก ความร่วมมือ และการแนะนำที่ดีจากเจ้าหน้าที่ ไม่มีเวลา และอันตรายจากผู้ มีอิทธิพล และสัตว์มีพิษในพื้นที่

สุรศักดิ์ วรรณบุญญา (2547) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในเขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนที่ทำการศึกษา ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 41.93 ปี มีระดับการศึกษาชั้น ประถมศึกษา มีอาชีพทำนาทำไร่เป็นอาชีพหลัก มีระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานเฉลี่ย 30.90 ปี ไม่เคย ได้รับการฝึกอบรม ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม มีขนาดพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 14.59 ไร่ มีการใช้ ประโยชน์พื้นที่ในการเป็นที่อยู่อาศัย / ปลูกบ้าน และทำนาทำไร่ มีรายได้เฉลี่ยต่อปี เท่ากับ 147,897.96 บาท มีความรู้ความเข้าใจในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนดี มีความรู้ความ เข้าใจในด้านกฎหมายป่าไม้ปานกลาง ส่วนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในเขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร อยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ มีค่าเฉลี่ยระดับการมีส่วนร่วม เท่ากับ 2.20 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ได้แก่ อายุ การศึกษา อาชีพรอง และการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ส่วนปัญหาและอุปสรรค เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน คือปัญหาคลื่นและคลื่นลมมีความแรง ก่อให้เกิดการกัดเซาะ พังทลายของชายฝั่งทะเล ทำให้พื้นที่ป่าชายเลนลดน้อยลง ดังนั้นภาครัฐควรมีหน่วยงานเข้ามา รับผิดชอบโครงการอนุรักษ์ป่าชายเลน และควรสร้างเขื่อนกันแนวชายฝั่ง เพื่อป้องกันและลด ปัญหาการกร่อนของชายฝั่งทะเล

วีระ ชุนไชยรักษ์ (2545) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นด้านการศึกษาของ ประชากร ตำบลบางหญ้าแพรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มเป้าหมาย ส่วนใหญ่ เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 62.20 มีอายุเฉลี่ยประมาณ 38 ปี ด้านระดับการศึกษา ส่วน ใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา มีรายได้เฉลี่ย เดือนละ 11,976.67 บาท ขนาดที่ดินถือ ครอง 0.375 ไร่ / ครัวเรือน กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เห็นว่า ราษฎรในตำบลบางหญ้าแพรก สามารถมีบทบาทที่สำคัญต่อการฟื้นฟูป่าชายเลน ให้มีความอุดมสมบูรณ์

ชุตินธรณ์ ฉิมเจริญ (2544) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ อนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน ของประชาชนใน ตำบลคลองโคน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน อยู่ในระดับปานกลาง จากการวิเคราะห์การมี ส่วนร่วม 4 ขั้นตอน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น การประชุมวางแผนดำเนินงาน

การปฏิบัติงานตามแผน และ การติดตามและประเมินผล พบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมี เอกสารเป็นสื่อกลางที่ส่งมอบเวลาสำหรับการเข้านานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอญูญาติเหินาไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ส่วนร่วมมากที่สุด คือ การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม รองลงมา ได้แก่ การเข้ารับการฝึกอบรม และการได้รับเอกสารหรือข่าวสาร โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปร เท่ากับ 9.247 6.320 และ 15.023 ตามลำดับ ส่วนปัญหาและอุปสรรคของประชาชน ในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนมากที่สุด คือ ประชาชนไม่ค่อยมีความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน การเข้าไปจับสัตว์น้ำในบริเวณพื้นที่ปลูกป่า ทำให้ต้นไม้ได้รับความเสียหาย ประชาชนไม่มีเวลา และขาดแคลนกล้าไม้ที่จะใช้ทำการปลูก

เทอม ศิวะโกเศศ (2544) ได้ศึกษาผลตอบแทนทางการเงินในการปลูกป่าชายเลนเพื่อป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ผลการศึกษาพบว่า การปลูกป่าชายเลนเพื่อป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งทะเล ตำบลคลองด่าน ให้ผลตอบแทนทางการเงินคุ้มค่ากับการลงทุน สำหรับทางภาครัฐและภาคเอกชน การสร้างเขื่อนพูนร่วมกับการปลูกป่าชายเลน จะทำให้มีการเจริญเติบโตและอัตราการรอดตายสูง การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำหลังแนวป่าชายเลน จะทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น สร้างความยั่งยืนให้ป่าชายเลนในอ่าวไทย

ดวงศิริ ปณิธานธรรม (2545) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ใหญ่บ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม ผลการศึกษาพบว่า ผู้ใหญ่บ้านมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ในระดับปานกลาง ทั้ง 3 ด้าน คือ การมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูและบำรุงรักษา การมีส่วนร่วมในการคุ้มครองและส่งเสริม และการมีส่วนร่วมในการจัดการ ผลการทดสอบสมมติฐานทางสถิติพบว่า ความคาดหวังถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ($r = 0.3790$) โดยสมการพยากรณ์ มีความสามารถทำนายร้อยละ 17.57 และมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน ($r = 0.3943$) โดยสมการพยากรณ์มีความสามารถทำนายร้อยละ 16.56 และพบว่าระดับการศึกษา และความคาดหวังถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น จากการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการคุ้มครองและส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ($r = 0.3608$ และ 0.3500 ตามลำดับ) โดยสมการพยากรณ์มีความสามารถทำนายร้อยละ 25.41 ส่วนอายุ ระยะเวลาในการเป็นผู้ใหญ่บ้าน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ความรู้ความเข้าใจการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน รายได้ รายได้จากป่าชายเลน ขนาดที่ดินที่มีสภาพเป็นป่าชายเลน อาชีพหลัก อาชีพเสริม และการรับรู้ข่าวสารการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

ยุทธศิลป์ สุวรรณวงศ์ (2547) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นของราษฎร ต่อโครงการฟื้นฟูนิเวศป่าชายเลนเทพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พระบรมราชินีนาถ ในวโรกาสทรงพระชนมายุ 72 พรรษา ตำบลคลองขนาน อำเภอเหนือคลอง จังหวัดกระบี่ ผลการศึกษาพบว่า ราษฎรที่ทำการศึกษา ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย โดยมีอายุเฉลี่ย 40.26 ปี มีระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษา สมรสแล้วและอาศัยอยู่ด้วยกัน มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.76 คน มีระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานเฉลี่ย 29.12 ปี มีอาชีพรับจ้างเป็นอาชีพหลัก มีรายได้ของครัวเรือนเฉลี่ย 70,943.75 บาทต่อปี ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโครงการไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการ ได้รับผลประโยชน์จากโครงการ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบนิเวศป่าชายเลน และมีความคิดเห็นต่อโครงการอยู่ในทางที่ดีมาก มีค่าเฉลี่ยความคิดเห็น เท่ากับ 3.70 ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นของราษฎรต่อโครงการฟื้นฟูนิเวศป่าชายเลน เกิดพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในวโรกาสทรงพระชนมายุ 72 พรรษา ตำบลคลองขนาน อำเภอเหนือคลอง จังหวัดกระบี่ ได้แก่ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการ และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบนิเวศป่าชายเลน

สมศักดิ์ พิริยโยธา (2542) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชายเลนชุมชนบางเตย อำเภอเมือง จังหวัดพังงา ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนชุมชนบางเตย ประกอบด้วยปัจจัยภายใน ได้แก่ การได้รับข่าวสารที่ระดับ $P=99.9$ ระดับการศึกษาที่ระดับ $P=99.0$ รายได้ที่ระดับ $P=98.0$ ความรู้ด้านป่าชายเลนที่ระดับ $P=95.0$ และปัจจัยภายนอก ได้แก่ ผู้นำชุมชนที่ระดับ $P=99.0$ และกองทุนจัดการป่าชายเลนที่ระดับ $P=95.0$ ส่วนปัจจัยอื่นไม่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมแต่อย่างใด ในด้านการจัดลำดับความสำคัญของปัจจัยที่ราษฎรเห็นว่ามีส่วนช่วยสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนชุมชนบางเตย ปัจจัยผู้นำชุมชน ได้คะแนนมากที่สุด 1,479 คะแนน และปัจจัยที่ราษฎรจัดลำดับความสำคัญน้อยที่สุดคือ การสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชน คิดเป็น 847 คะแนน ส่วนปัจจัยอื่นมีคะแนนลดหลั่นกันลงไปตามลำดับ ได้แก่ การสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ ความรู้ด้านป่าชายเลน การสนับสนุนจากองค์กรต่างประเทศ กองทุนป่าชายเลน การได้รับข่าวสาร และ ผลของการปลูกป่า มีระดับคะแนน 1,287 1,091 998 997 943 และ 877 ตามลำดับ ส่วนในกระบวนการของการมีส่วนร่วม ขั้นตอนที่ราษฎรระบุว่ามีส่วนร่วมมากที่สุดคือ ขั้นตอนการติดตามตรวจสอบ คิดเป็น 2.54 คะแนน รองลงไป ได้แก่ การดำเนินงาน การประเมินผล และ การคิดค้นปัญหา คิดเป็น 2.42 2.07 และ 2.04 คะแนน ตามลำดับ ส่วนขั้นตอนการวางแผนและจัดทำโครงการ ราษฎรส่วนใหญ่ระบุว่าไม่มีส่วนร่วม (1.86 คะแนน) นอกจากนั้น ราษฎรเห็นว่าอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาการจัดการป่าชายเลนชุมชน ได้แก่ ความไม่มั่นใจเกี่ยวกับผลประโยชน์ ที่จะได้รับจากป่าที่ปลูกขึ้น และปัญหาด้านการป้องกันรักษาป่า

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 3

วิธีการวิจัย (Research Methodologies)

การศึกษามีส่วนร่วมของชาวบ้านในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน บ้านคลองคอต้อ ตำบลบางปูใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ วิจัยเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยผู้ศึกษา ทำการศึกษาชุมชนนั้นโดยการสังเกต จดบันทึก สัมภาษณ์ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชน โดยวิธีการ สัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ แล้วนำผลวิเคราะห์มาทำการอธิบายเชิงพรรณนา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ศึกษา คือ ชาวบ้านที่อยู่ในหมู่บ้านคลองคอต้อ ตำบลบางปูใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ โดยผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วยผู้นำชาวบ้าน ชาวบ้านอาวุโส ของหมู่บ้าน และ คนที่ชาวบ้านนับถือ จำนวน 20 คน

เครื่องมือและวิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

1. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ดังนี้

1.1 แบบจดบันทึกภาคสนาม (field notes) คือ การจดรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ

1.2 อุปกรณ์บันทึกเสียง

1.3 แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ (interview guide)

2. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 การศึกษาจากเอกสาร (ข้อมูลทุติยภูมิ)

เป็นการศึกษาค้นคว้า แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศป่าชายเลน จากรายงานการวิจัย หนังสือ วิทยานิพนธ์ รวมถึงบทความจากวารสารต่างๆ

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม (ข้อมูลปฐมภูมิ)

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนามประกอบไปด้วย การพูดคุยกับชาวบ้านแบบไม่เป็นทางการ และการสัมภาษณ์ชาวบ้านด้วยแนวคำถาม เกี่ยวกับป่าชายเลนที่มีความสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน ลักษณะการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน

และ ปัญหา อุปสรรคที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนของชาวบ้าน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3. วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัย จะทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวม มาวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ โดยการนำข้อมูลที่รวบรวมแล้ว มาจัดระบบ แยกแยะ เชื่อมโยง และทำความเข้าใจ แล้วนำผลการวิเคราะห์มาทำการอธิบายเชิงพรรณนา โดยคำนึงถึงเงื่อนไขของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเข้าร่วมด้วย

ระยะเวลาที่ทำการวิจัย

การศึกษาและการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เวลาทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และการสัมภาษณ์ รวมระยะเวลาประมาณ 8 เดือน โดยเริ่มตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2547 ถึงเดือน มีนาคม พ.ศ. 2548

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 4

ผลการวิจัยและวิจารณ์ผล (Results and Discussion)

ลักษณะทั่วไปของหมู่บ้านคลองคอต้อ

บ้านคลองคอต้อ ตำบลบางปูใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ตั้งอยู่บนถนน สุขุมวิท กิโลเมตรที่ 36 ห่างจากตัวเมืองประมาณ 9 กิโลเมตร “มีประชากร 300 หลังคาเรือน จำนวนประชากร 3,000 คน” (นิทัศน์ ชูใสว, สัมภาษณ์) “ในอดีตมีชาวบ้านอาศัยอยู่เพียง 5-6 หลังคาเรือน มีความสัมพันธ์กันฉันญาติมิตร ประกอบอาชีพทำการประมง และจับสัตว์น้ำตาม บริเวณแนวป่าชายเลน” (เสรี เทพเปี่ยม, สัมภาษณ์) พื้นที่โดยรอบของหมู่บ้านเป็นป่าชายเลน ต้นไม้ขนาดใหญ่ขึ้นอยู่อย่างหนาแน่น และมีความอุดมสมบูรณ์มาก ส่วนมากเป็นต้นแสม มีสัตว์ นานาชนิดอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งสัตว์น้ำพวก กุ้ง หอย ปู ปลา ซึ่งมีขนาดตัวใหญ่ “และสัตว์ ชนิดอื่นๆ เช่น นก เต่า ตะกวด ลิงแสม และในบางครั้งจะพบเสือออกหากินในบริเวณป่าชายเลน ของหมู่บ้าน” (เสรี เทพเปี่ยม, สัมภาษณ์)

หมู่บ้านคลองคอต้อ มีคลองตัดผ่ากลางพื้นที่หมู่บ้านไปตามยาว ตั้งแต่ต้นหมู่บ้านติดถนน สุขุมวิท ท้ายหมู่บ้านติดกับท้องทะเล มีขนาดกว้าง 5-6 วา ลึกประมาณ 2 เมตร และน้ำในคลองจะ ไหลมาก สัตว์น้ำพากันแหวกว่ายไปมา คลองนี้ชื่อ “คลองคอต้อ” ซึ่งเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้าน

ชาวบ้านมีชีวิตที่ผูกพันกับป่าชายเลนมาก “เมื่อก่อนนี้จะหากินกันในหมู่บ้าน อาหารการ กินไม่ได้ซื้อ หากหิวก็ลงน้ำหาปลาหาหอยในป่าชายเลนขึ้นมากิน จะจับมาแค่พอกินอิ่มใน ครอบครัวเท่านั้น” (เรื่อน พัวประเสริฐ, สัมภาษณ์) ชาวบ้านมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายสบายๆ มีน้ำใจ คอยแบ่งปันอาหารให้กัน การประกอบอาชีพ จะทำเป็นกิจกรรมครอบครัว ช่วยกันทำมาหา กิน มีความขยันและอดทนสูง

ต่อมาประชากรในหมู่บ้านเริ่มมากขึ้นเรื่อยๆ อย่างต่อเนื่อง มีการปลูกสร้างบ้านเรือนเพิ่ม และขยายครัวเรือน ที่ดินสำหรับอยู่อาศัยเริ่มไม่พอเพียงต่อความต้องการ ทำให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ ป่าชายเลนเป็นจำนวนมากเพื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัย และถมคลองเพื่อทำเป็นถนน เป็นเหตุให้คลองมี ขนาดแคบลงมาก ป่าชายเลนมีพื้นที่ลดน้อยลง และพื้นที่ที่เหลืออยู่เป็นพื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิ์ ทั้งหมด ประกอบกับการเริ่มมีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาก่อตั้งตามบริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเล และมี จำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้ป่าชายเลนมีพื้นที่ลดน้อยลงและมีสภาพที่เสื่อมโทรม สัตว์น้ำต่างๆ เริ่มมีจำนวนลดน้อยลง ทั้งนี้เนื่องจากสัตว์น้ำไม่สามารถทนต่อสภาพน้ำที่เน่าเสียต่อไปได้ ต้องลดจำนวนลง บางส่วนต้องตายไป ไม่ว่าจะเป็น นก งู ลิงแสม เต่า ตะกวด และ

เสือ เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลง

ภาพที่ 1 สภาพการตั้งบ้านเรือนของหมู่บ้านคลองคอต้อ

ภาพที่ 2 สภาพการตั้งบ้านเรือนของหมู่บ้านคลองคอต้อ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 1 ลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบริเวณบ้านคลองคอตอ

ลำดับเหตุการณ์	เหตุการณ์และการเปลี่ยนแปลง
พ.ศ. 2498	มีการสร้างบ้านเรือนอาศัยอยู่ 5-6 หลังคาเรือน ชาวบ้านมีจำนวนน้อยประกอบอาชีพประมง และหากินตามบริเวณป่าชายเลน พื้นที่หมู่บ้านเต็มไปด้วยป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ คลองมีขนาดกว้าง 5-6 วา น้ำใสสะอาด มีสัตว์น้ำมากมาย
พ.ศ. 2510-2525	ชาวบ้านมีจำนวนมากขึ้น เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนอย่างต่อเนื่องและเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมหมู่บ้าน
พ.ศ. 2527-2536	เริ่มมีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาก่อตั้งตามบริเวณชายฝั่งทะเล และมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว น้ำบริเวณชายฝั่งเริ่มเน่าเสีย ปี พ.ศ. 2535 มีการสร้างเขื่อนกั้นน้ำตลอดแนวชายฝั่งทะเลของ
พ.ศ. 2537-2540	เมืองสมุทรปราการ เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนอย่างรุนแรงเพื่อสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัย มีการถมคลองเพื่อทำถนน
พ.ศ. 2541-ปัจจุบัน	ป่าชายเลนมีพื้นที่ลดน้อยลงมาก และมีสภาพที่เสื่อมโทรม สัตว์น้ำมีจำนวนลดน้อยลงจนแทบไม่เหลือ คลองมีขนาดแคบมาก มีความกว้างเพียง 2-3 เมตร น้ำมีสภาพที่เน่าเสีย โคนเลนเป็นสีดำเข้มมีบ้านเรือนตั้งอยู่ 300 หลังคาเรือน จำนวนประชากร 3,000 คน

1. อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติด ตำบลแพรงษา อำเภอเมือง, ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ
ทิศใต้	ติด ทะเลฝั่งอ่าวไทย
ทิศตะวันออก	ติด ตำบลบางปู อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ
ทิศตะวันตก	ติด ตำบลท้ายบ้าน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

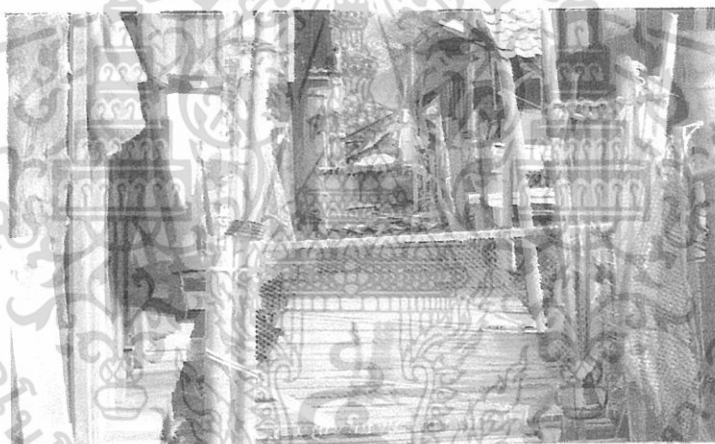
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2. การคมนาคม

บ้านคลองคอตตั้งอยู่ในตำบลบางปูใหม่ ห่างจากตัวเมืองสมุทรปราการประมาณ 9 กิโลเมตร หน้าหมู่บ้านติดถนนสุขุมวิท ซึ่งเป็นถนนสายหลัก เป็นถนนลาดยาง ส่วนถนนในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีต

การเดินทางจากหมู่บ้านไปตัวเมืองสมุทรปราการจะใช้รถโดยสารประจำทาง ซึ่งจะวิ่งผ่านหน้าหมู่บ้าน ค่าโดยสาร 5 บาท ตลอดสาย ใช้เวลาเดินทางเข้าสู่ตัวเมืองประมาณ 15-30 นาที

ชาวบ้านส่วนใหญ่มีรถจักรยานและรถจักรยานยนต์เป็นยานพาหนะที่ใช้ในการสัญจรไปมาในหมู่บ้าน และบางครั้งก็ใช้เดิน หากชาวบ้านไปทำธุระนอกชุมชนที่ไม่ไกลนัก จะใช้รถจักรยานหรือรถจักรยานยนต์ หากไกลหน่อยหรือไปทำธุระในตัวเมือง ชาวบ้านจะใช้บริการรถโดยสารสองแถวประจำทาง

ภาพที่ 3 ลักษณะทางเดินเท้าที่เชื่อมต่อกันของบ้านแต่ละหลัง

ภาพที่ 4 ถนนคอนกรีตที่ใช้สัญจรไปมาในหมู่บ้าน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับใช้ภายในเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่ออนุญาตให้ท่านไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3. สภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ

หมู่บ้านคลองคอตอมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบต่ำ น้ำทะเลท่วมถึง ดินมีลักษณะเป็นดินเลน ชาวบ้านจะนิยมสร้างบ้านชั้นเดียวโดยยกใต้ถุนบ้านสูงขึ้นพ้นผิวน้ำ โดยไม่มีการถมที่ดินเลนแต่อย่างใด

สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไป มีอากาศเย็นสบาย อุณหภูมิ 21-38 องศาเซลเซียส มีความชื้นเล็กน้อยเพราะได้รับอิทธิพลจากลมทะเล มี 3 ฤดูกาล คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน ฤดูหนาว โดยช่วงฤดูร้อนประมาณเดือนกุมภาพันธ์ถึงปลายเดือนพฤษภาคม และเริ่มเข้าสู่ฤดูฝนซึ่งปริมาณฝนจะมากขึ้นต่างกันไปในแต่ละปี ส่วนฤดูหนาวจะอยู่ช่วงเดือนธันวาคมถึงปลายเดือนมกราคม แต่จะไม่หนาวมากนัก โดยจะรู้สึกหนาวในช่วงเช้าตรู่ พอสายอุณหภูมิจะสูงขึ้นเพราะได้รับความอบอุ่นจากทะเล

4. แหล่งน้ำ

คลองคอตอเป็นคลองที่ไหลเชื่อมต่อกับคลองชลประทานผ่านกลางหมู่บ้านยาวไปจนถึงทะเล ในอดีตกว้างประมาณ 5-6 วา สามารถกลับหัวเรือได้สะดวก ซึ่งผิดกันกับปัจจุบันมาก คลองมีความกว้างเพียง 2-3 เมตรเท่านั้น เนื่องจากมีการถมพื้นที่คลองเพื่อสร้างถนนที่ใช้สัญจรในหมู่บ้าน และสร้างบ้านเรือน ทำให้ชาวประมงกลับหัวเรือไม่ได้ ต้องถอยเรือออกสู่ทะเลจึงติดเครื่องยนต์ได้

ชาวบ้านต้องอาศัยแหล่งน้ำจืดจากภายนอกหมู่บ้าน ซึ่งจะเป็นน้ำประปาของการประปาเมืองสมุทรปราการ เนื่องจากพื้นที่หมู่บ้านอยู่ริมทะเลและอยู่ในเขตน้ำกร่อย ไม่มีแหล่งน้ำจืดในชุมชนสำหรับใช้อุปโภค-บริโภค

ภาพที่ 5 สภาพคลองของหมู่บ้านคลองคอตอ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สภาพทางสังคม

1. ความสัมพันธ์ในครอบครัวและเครือญาติ

หมู่บ้านคลองคอต่อมียุกว่า 50 ปี เป็นชุมชนประมงขนาดเล็ก อาศัยสร้างบ้านเรือนตามบริเวณริมคลองคอต่อมบริเวณป่าชายเลนหรือชาวบ้านเรียกว่า ป่าแสม ในช่วงแรกมีชาวบ้านมาตั้งรกรากอยู่ราว 5-6 ครัวเรือน ต่อมาเริ่มมีการขยายครอบครัว โดยการแต่งงาน มีการอพยพจากหมู่บ้านใกล้เคียงและชักชวนญาติพี่น้องเข้ามาทำกิน ทำให้มีประชากรเพิ่มสูงขึ้น เป็นครอบครัวขนาดใหญ่ มีสมาชิก 4-7 คน มีลักษณะความเป็นอยู่แบบยังชีพ คือมีรายได้หลักจากการประมง โดยอาศัยป่าชายเลนเป็นแหล่งอาหาร ยารักษาโรค และใช้ไม้เพื่อปลูกสร้างบ้าน สภาพบ้านเรือนสมัยก่อนมีลักษณะเป็นเรือนยกพื้นชั้นเดียว ยื่นออกไปในลำคลอง มีชานกระเบื้องไว้นั่งทำงานนั่งเล่นและเก็บอุปกรณ์เครื่องมือประมง ส่วนตัวบ้านใช้ไม้แสมผูกติดกันเป็นพื้นเรือน หลังคาและฝาเรือนทำจากใบจาก สะพานทำจากไม้ เชื่อมติดต่อกันของบ้านแต่ละหลัง โดยชาวบ้านจะช่วยกันทำในครอบครัวและเครือญาติ

ชีวิตของคนสมัยก่อนมีการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย คนในครอบครัวช่วยกันทำมาหากินเพื่อยังชีพ มีการแบ่งปันสัตว์น้ำที่หามาในหมู่บ้าน พอเหลือจึงขาย

ผู้ชายจะเป็นหัวหน้าครอบครัว มีหน้าที่หาเลี้ยงครอบครัว จึงมีอำนาจในการตัดสินใจในหลายๆ เรื่องภายในบ้าน ส่วนผู้หญิงมีหน้าที่ดูแลบ้านเรือนและเลี้ยงดูลูกน้อย ให้การสั่งสอน อบรม และซ่อมแซมอุปกรณ์การทำประมงที่ชำรุด

ในด้านการศึกษาของลูก พ่อ แม่จะให้ความสำคัญน้อยมาก แต่จะเน้นในด้านการทำกินหาเลี้ยงชีพมากกว่า เมื่อลูกโตขึ้นต้องช่วยพ่อแม่หากิน ช่วยแบ่งเบาภาระในครัวเรือน ทำให้สมาชิกในครอบครัวมีความผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้น

ความสัมพันธ์ในกลุ่มเครือญาติ จะสร้างบ้านติดกัน คอยดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความผูกพันใกล้ชิดเหมือนเป็นครอบครัวเดียวกัน ไม่มีความลับต่อกัน ในยามที่ขัดสนจะยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือให้พ้นจากเรื่องทุกข์ร้อน เมื่อยามมีงานจะเข้ามาช่วยจัดเตรียมและดูแลความเรียบร้อยตลอดจนเสร็จงาน ในยามที่เจ็บป่วยจะมาเยี่ยมเยียนถามไถ่ถึงอาการ คอยส่งข้าวส่งน้ำไม่ขาดสาย

ความผูกพันในเครือญาติ จะมาจากความผูกพันทางสายโลหิตและการแต่งงาน ในการแต่งงาน เมื่อคู่บ่าวสาวเข้าพิธีการแต่งงานแล้ว ฝ่ายชายจะย้ายมาอยู่บ้านฝ่ายหญิงและช่วยกันทำมาหากิน การแต่งงานมักไม่มีการจดทะเบียนสมรส จะจัดพิธีขึ้นเล็กๆ เพื่อให้ญาติผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายรับรู้และเพื่อนบ้านในชุมชนได้รับทราบโดยทั่วกัน

เมื่อถึงยุคสมัยปัจจุบัน การแข่งขันมีสูง จะให้ฝ่ายชายทำมาหากินฝ่ายเดียวไม่ได้ ผู้หญิง

จึงต้องเข้ามาช่วย สมาชิกทุกคนในครอบครัวจึงต้องช่วยกันทำมาหากิน เพื่อความอยู่รอดและเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ความมั่นคงของครอบครัว ผู้หญิงจึงมีบทบาทในครอบครัวมากขึ้น มีอำนาจตัดสินใจ ด้วยเหตุนี้ พ่อแม่จึงไม่ค่อยมีเวลาอบรมสั่งสอนบุตร ต้องปล่อยให้เป็นที่หน้าของครู และพ่อ แม่จะให้ความสำคัญในเรื่องการศึกษาของลูกมากขึ้น

ความสัมพันธ์ทางเครือญาติเริ่มห่างเหิน ต้องดิ้นรนเพื่อให้ครอบครัวของตนอยู่รอด การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เริ่มลดน้อยลงไป เพราะทุกคนต้องทำมาหาเลี้ยงครอบครัว เนื่องจากสัตว์น้ำมีจำกัด การจับสัตว์น้ำจึงได้ปริมาณที่น้อยลง ถึงอย่างไรความสัมพันธ์ในการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ในยามเจ็บไข้ การให้ยืมเงินในยามที่ขัดสน คอยช่วยเหลือในด้านงานบุญยังคงพบเห็นอยู่

2. ความสัมพันธ์ในชุมชน

2.1 ประเพณีและความเชื่อ

หมู่บ้านคลองคอตตอเป็นชุมชนชาวพุทธ มีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นสถานที่บำเพ็ญบุญตามประเพณี ชาวบ้านจะไปทำบุญที่วัดในวันพระและวันสำคัญทางพุทธศาสนา และงานประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา เช่น วันมาฆบูชา วันสงกรานต์

นอกจากหลักทางพุทธศาสนาแล้ว ชาวบ้านยังให้ความสำคัญต่อความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจลี้ลับ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยจะเห็นได้จากการตั้งศาลเจ้าบูชา รวมถึงความเชื่อในเรื่องของแม่ย่านางประจำเรือ

ศาลเสด็จแม่ 5 พระองค์ คือ ศาลเสด็จแม่ประไพศรี เสด็จแม่พรายเจ้าป่า ศาลเสด็จแม่ทับทิมทอง เสด็จแม่สามมุก และศาลเสด็จแม่พวงสวรรค์ ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือมาก โดยเชื่อว่าจะปกป้องคุ้มครองในการออกเรือหาปลา ให้รอดปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง ได้ปลาจำนวนมาก ก่อนออกเรือหาปลาจะไปกราบไหว้เพื่อความเป็นสิริมงคลก่อนทุกครั้ง และจะมีการทำพิธีกรรมเช่นไหว้ครั้งใหญ่ในเดือนพฤศจิกายนของทุกปี ซึ่งถือเป็นงานประเพณีประจำปีของหมู่บ้าน หรือเรียกอีกอย่างว่า งานบุญบ้าน โดยจัดขึ้นเพื่อแสดงความเคารพนับถือ และเป็นการตอบแทนที่คอยปกป้องรักษาให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและทำมาหากินประสบความสำเร็จ และเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต

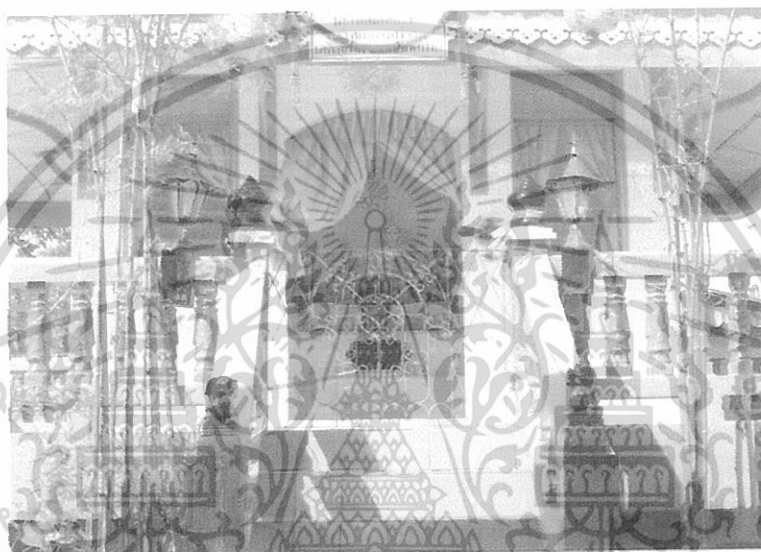
ความเชื่อในเรื่องแม่ย่านางประจำเรือ จะมีการทำพิธีกรรมบวงสรวงแม่ย่านางให้กับเรือใหม่ที่เพิ่งนำออกหาปลาเป็นครั้งแรกเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่เรือและเจ้าของเรือ และทุกครั้งก่อนออกเรือจับปลาชาวบ้านจะมีการทำพิธีเช่นไหว้เพื่อให้โชคดีและให้รอดปลอดภัยจากอันตราย

ปัจจุบันชาวบ้านยังถือปฏิบัติตามประเพณีทางศาสนา ในวันสำคัญต่างๆอยู่เสมอ โดยที่ชาวบ้านจะรวมใจไปทำบุญที่วัดและช่วยกันรับผิดชอบดูแลให้งานราบรื่นตลอดพิธีกรรม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ด้านความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ยังคงปรากฏให้เห็น แต่จะลดน้อยลงตามกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป โดยชาวบ้านจะทำพิธีกรรมเช่นไหว้ดวงดวงเสด็จแม่ 5 พระองค์ เป็นประจำในเดือนพฤศจิกายนของทุกปีเท่านั้น จะไม่ได้เช่นไหว้ทุกครั้งก่อนออกเรือหากินเหมือนดังแต่ก่อน

ชาวบ้านได้ลดความสำคัญลงในเรื่องของแม่ย่านางประจำเรือ โดยจะทำพิธีกรรมเช่นไหว้เฉพาะกับเรือใหม่เท่านั้น

ภาพที่ 6 ศาลเสด็จแม่ทับทิมทอง เสด็จแม่สามมุก เสด็จแม่พวงสุวรรณค์

ภาพที่ 7 ศาลเสด็จแม่ประไพศรี เสด็จแม่พรายเจ้าป่า

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.2 ความสัมพันธ์ในระบบอาวุโส

ชาวบ้านจะให้ความเคารพกับผู้อาวุโสกว่า ซึ่งถือเป็นหลักปฏิบัติควบคู่กับสังคมไทย ผู้อ่อนวัยกว่าจะให้ความเคารพนับถือ เชื้อพ้องและให้เกียรติผู้ใหญ่ เพราะถือว่าเป็นผู้อาวุโสกว่าและมีประสบการณ์ชีวิตมาก่อน โดยจะคอยถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ในเรื่อง การดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ ทำมาหากินให้แก่คนรุ่นหลัง รวมถึงการสอนเรื่องศีลธรรม จรรยาแก่คนรุ่นลูกหลาน

ชาวบ้านมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่คล้ายคลึงกัน ทำให้คนในชุมชนมีความผูกพันในพื้นฐานอาชีพเดียวกัน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เข้าใจและเห็นใจกัน แม้ไม่ใช่ญาติก็เหมือนญาติ มีความเท่าเทียมกัน ไม่แบ่งแยก

ต่อมาในปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงด้านการประกอบอาชีพ มีหลากหลายมากขึ้น ทำให้เกิดความแตกต่างในอาชีพและฐานะทางเศรษฐกิจ จนนำไปสู่การแบ่งแยกทางอาชีพ ฐานะ และสังคม จากความเท่าเทียมสู่ชนชั้น คนรวย คนชั้นกลาง และคนจน ซึ่งชาวบ้านที่ประกอบอาชีพประมงจะมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ยากจน มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ค่อนข้างขัดสน ขาดทุนทรัพย์และที่ดิน เกิดการผูกพันในกลุ่มอาชีพและเครือญาติมากขึ้น เพราะมีความใกล้ชิดกัน มีความเข้าใจกัน เห็นอกเห็นใจกัน และทราบถึงความยากลำบากของกันและกัน

การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในชุมชนที่เห็นเด่นชัดที่สุดคือ มีความสัมพันธ์ระหว่างวัยลดน้อยลงและห่างเหิน เนื่องจากมีการรวมกลุ่มเฉพาะวัย จนกลายเป็นช่องว่างระหว่างวัย ในวัยผู้ใหญ่ ตั้งวงสูรา กลุ่มวัยสูงอายุจะใช้เวลาว่างรวมกลุ่มเล่นไพ่ วัยรุ่นหญิงสาวรวมกลุ่มคุยกัน อ่านหนังสือดาราบันเทิงและเดินเที่ยวห้างสรรพสินค้า กลุ่มวัยรุ่นชายรวมตัวกันเล่นสนุกเกอร์ ส่วนเด็ก ๆ จะเล่นเกมออนไลน์ เล่นขายของ และวิ่งเล่นไล่จับ ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างวัยมีอิสระต่อกัน ผู้อาวุโสไม่มีโอกาสที่จะถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ด้านการประพฤติปฏิบัติ วัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อ

สภาพทางเศรษฐกิจ

1. วิถีการดำรงชีวิต

ในสมัยก่อนสัตว์น้ำมีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านจะออกหากินตามบริเวณริมคลอง และป่าชายเลน

ชาวบ้านจะทำการจับปูโดยใช้วิธีหย่อนเชือกด้ายลงในน้ำ เมื่อปูใช้ก้ามคีบเชือกด้ายจึงยกขึ้น เรียกว่า “หนองปู” ในวันหนึ่งๆ จะจับปูได้เป็นปริมาณมาก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในการจับกุ้ง ชาวบ้านจะใช้สวิง และบางครั้งจะลงมจับกุ้งตามบริเวณริมตลิ่ง เสาและบ้านไต่บ้านที่น้ำท่วมถึง ซึ่งจะจับพออิ่มเท่านั้น

การจับปลา ชาวบ้านใช้การตกเบ็ดและทอดแห

ในด้านการหาหอย จะมหาดตามบริเวณดินเลนและในป่าชายเลนในเวลาที่น้ำลด และมี การใช้กระดานถีบเก็บหอยด้วย

นอกจากจะมีปริมาณเยอะแล้ว ขนาดของสัตว์น้ำตามธรรมชาติยังมีขนาดใหญ่ และเพียงพอต่อความต้องการของชาวบ้าน

เครื่องมือและอุปกรณ์ที่ชาวบ้านใช้ในการจับสัตว์น้ำเป็นแบบดั้งเดิม ง่ายๆ และสามารถประดิษฐ์ขึ้นมาใช้เองได้ โดยใช้ไม้เป็นส่วนประกอบซึ่งมาจากป่าแสมของป่าชายเลน

ระบบของธรรมชาติจะเป็นตัวกำหนดเวลาในการออกหากินของชาวประมง คือ ช่วงเวลาน้ำขึ้น-น้ำลง ในเวลาที่น้ำขึ้นจะเรียกว่าน้ำเป็น ชาวประมงจะออกเรือจับปลาในทะเลน้ำลึก หากวันใดน้ำลงเป็นเวลานานๆ คือระดับน้ำจะลดต่ำลงเรียกว่า น้ำตาย ชาวบ้านจะออกเรือหาปลาไม่ได้ ต้องอาศัยการหาหอยในเลนขึ้นมาเพื่อใช้ประกอบอาหาร

ต่อมาวิถีชีวิตของชาวบ้านเริ่มเปลี่ยนแปลงเข้าสู่การทำประมงเพื่อการขาย มีการขยายตัวสูงขึ้น ประกอบกับเทคโนโลยีเริ่มเข้ามามีบทบาทในการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะเรือเครื่องที่เข้ามาแทนที่เรือแจว ทำให้เกิดเครื่องมือใหม่คือเรือรุน ชาวบ้านสามารถออกหากินได้ไกลในทะเลลึกกว่าเดิมได้ และมีโอกาสในการหาสัตว์น้ำได้ปริมาณมากขึ้น แต่ถึงอย่างไรการจับสัตว์น้ำยังคงขึ้นอยู่กับฤดูกาลและเวลาน้ำขึ้น-น้ำลง เป็นสำคัญ

ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา การลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนทวีความรุนแรง สภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์ได้หมดไป ป่าที่มีเหลืออยู่ก็มีสภาพที่เสื่อมโทรม ส่งผลต่อสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในป่าชายเลนเป็นอย่างมาก สัตว์ป่า ได้แก่ ลิงแสม เสือปลา นกนานาชนิดก็สูญไปพร้อมกับป่า สัตว์น้ำก็มีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย ส่งผลให้ชาวประมงจับสัตว์น้ำได้ในปริมาณที่ลดลง

ประกอบกับการเข้ามาของโรงงานอุตสาหกรรม ตามบริเวณชายฝั่งทะเล และปล่อยน้ำเสียลงสู่ทะเล สัตว์น้ำบริเวณชายฝั่งและตามแนวป่าชายเลน ไม่สามารถทนต่อสภาพน้ำเน่าเสียได้ ส่งผลให้สัตว์น้ำต่างๆ ลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว เนื่องจากไม่สามารถขยายพันธุ์ได้

ในทุกๆ ปี ชาวบ้านต้องประสบกับปัญหาน้ำท่วม ถนนในหมู่บ้านจมอยู่ใต้น้ำ สร้างความลำบากในการสัญจรไปมาแก่ชาวบ้านเป็นอย่างมาก ในช่วงที่มีการก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้ปัญหาทวีความรุนแรงขึ้น เนื่องจากน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมไหลทะลักเข้ามา ทำให้คุณภาพชีวิตของชาวบ้านแย่มากขึ้น ต่อมาไม่นาน รัฐบาลได้ทำการสร้างเขื่อนกั้นน้ำตลอดแนวชายฝั่ง ทำให้ปัญหาน้ำท่วมหมดไป แต่ยังไม่บรรเทาปัญหาน้ำเน่าเสียดังกล่าวได้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อการเรียนการสอนเท่านั้น เมื่ออนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในยุคปัจจุบัน การแข่งขันในเรื่องรายได้ ฐานะทางเศรษฐกิจในชุมชนมีสูงขึ้น ชาวบ้านต้องพัฒนาและเพิ่มปริมาณของเครื่องมือที่ใช้ในการประกอบอาชีพให้มีคุณภาพดีและทันสมัย เพราะการออกเรือในแต่ละครั้งหมายถึงการสนองตอบต่อความต้องการของตลาด เพื่อให้ได้มาซึ่งผลตอบแทนในรูปแบบเงินเป็นสำคัญ ที่สามารถนำไปจับจ่ายใช้สอยในชีวิตประจำวันต่อไปได้ แต่ถึงอย่างไรการเลือกใช้อุปกรณ์ในการทำการประมงก็ขึ้นอยู่กับความถนัดและจำนวนทุนที่มีอยู่ และที่สำคัญต้องมีความเหมาะสมกับฤดูกาล ชนิดของสัตว์น้ำ และธรรมชาติของการขึ้น-ลงของน้ำด้วย

อดีตชาวบ้านทำการประมงเป็นอาชีพหลัก อาจพูดได้ว่าเป็นชุมชนชาวประมงก็ว่าได้ ชาวบ้านจะทำประมง และหากินตามป่าชายเลน

การประกอบอาชีพประมง ถึงแม้จะไม่เกี่ยวกับป่าชายเลนโดยตรง แต่ได้รับผลกระทบจากการเสื่อมโทรมและการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลน "เมื่อก่อนจะแล่นเรือประมาณ 1 ชั่วโมง ก็ถึงจุดวางอวน และมีสัตว์น้ำให้จับเยอะ ตัวก็โต ผิดกับปัจจุบันนี้เยอะ ต้องแล่นเรือออกไปไกลกว่าเดิมมาก และใช้เวลานาน 2-3 ชั่วโมง สัตว์น้ำก็มีน้อย และมีขนาดเล็กลง ไม่เหมือนในสมัยก่อน เมื่อครั้งที่ป่าชายเลนยังอุดมสมบูรณ์อยู่" (วงศ์ สงเหือก, สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตาม ชาวประมงบางส่วนยังไม่คิดจะเปลี่ยนอาชีพ "การประมงเป็นอาชีพที่ทำกันมาตั้งแต่รุ่นปู่รุ่นพ่อแล้ว ถึงจะลำบากยากเข็ญเพียงใดก็ต้องอดทนทำต่อไป จะให้ไปทำอาชีพอื่น ก็ทำไม่เป็น เพราะชีวิตป่าตั้งแต่เด็กจนแก่ ก็ผูกพันอยู่กับการทำประมงนี่แหละ" (วงศ์ สงเหือก, สัมภาษณ์)

นอกจากจะใช้เวลาเพิ่มขึ้นแล้ว ในด้านค่าใช้จ่ายก็เพิ่มสูงขึ้นเช่นกัน "ในอดีตการออกเรือหาปลาแต่ละครั้ง จะมีค่าใช้จ่ายประมาณ 200-300 บาท ส่วนในปัจจุบัน ค่าใช้จ่ายเพิ่มเป็น 600-700 ร้อย ซึ่งเป็นค่าอาหาร อุปกรณ์ลงเรือ ค่าน้ำมัน ยิ่งตอนนี้ราคาน้ำมันปรับตัวสูงขึ้น จึงทำให้ต้นทุนการทำกินเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย ชาวบ้านมีรายได้ไม่ดีขึ้น มีรายได้ไม่แน่นอน บางครั้งออกเรือไปก็ไม่ได้สัตว์น้ำกลับมาเลย ยิ่งในเวลาที่เราเครื่องเสีย ต้องนำไปซ่อม ค่าซ่อมในแต่ละครั้ง 5-6 พันบาท หากเสียหายมากต้องซ่อมเป็นหมื่น" (เรือน พิวประเสริฐ, สัมภาษณ์)

ในปัจจุบันชาวบ้านมีการประกอบอาชีพที่หลากหลายขึ้น ส่วนใหญ่ทำการประมงรองลงมา คือ รับจ้างทำงานโรงงาน และอื่นๆ เช่นการเปิดร้านค้าขายของชำ ร้านขายกับข้าว ขายกล้วยเตี๊ยม

จากที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ทราบถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ สถานะทางการเงินทั้งรายรับรายจ่าย การประกอบอาชีพของชาวบ้าน ซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน ดังจะกล่าวต่อไป

ภาพที่ 8 วิถีชีวิตเมื่อเสร็จจากการประกอบอาชีพ

ภาพที่ 9 ภาพการเก็บของของชาวบ้านเมื่อกลับจากออกทะเล

2. รายได้

ในอดีตชาวบ้านจะมีรายได้ไม่มากนัก เนื่องจากทำประมงเพื่อยังชีพ พอเหลือจึงขายไป โดยส่วนมากเป็นปลา ปู สมาชิกในครัวเรือนช่วยกันทำมาหากิน ซึ่งสมัยนั้นราคาของสัตว์น้ำมีราคา ถูกมาก

รายได้ส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของวัสดุมากกว่าตัวเงิน เป็นผลผลิตจากธรรมชาติ คือไม้ ที่นำมาใช้ทำฟืน สร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย เป็นแหล่งอาหาร พอถึงฤดูฝน ตามชนบท ไร่นาจะ เต็มไปด้วยเห็ดเปลือกไม้ ซึ่งชาวบ้านสามารถนำมาประกอบอาหารเพื่อยังชีพได้ ยามที่เจ็บป่วยไม่ เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สบายจะอาศัยรากไม้ เปลือกไม้ และใบไม้ของต้นไม้บางชนิด ปรุงเป็นยารักษาโรค ทั้งหมดที่กล่าวมาล้วนเป็นผลิตภัณฑ์จากป่าชายเลนทั้งสิ้น

ถึงแม้ธรรมชาติจะคอยเกื้อหนุนชาวบ้านให้ดำเนินชีวิตอย่างราบรื่น แต่จะมีบางช่วงที่ชาวบ้านจะทำกินได้ไม่ดีนักในเดือนมีนาคม-เมษายน และสิงหาคม ชาวบ้านจึงมีการเตรียมเสบียงอาหารแห้งเอาไว้บริโภค ซึ่งจะเป็นปลาแห้ง กุ้งแห้ง ปูดอง

เมื่อยุคเศรษฐกิจแห่งการค้าเริ่มเข้ามา มีบทบาทต่อชีวิตของชาวบ้าน จึงได้เปลี่ยนแปลงการทำประมงจากเดิมเพื่อยังชีพเป็นการทำประมงเพื่อการขาย สัตว์น้ำที่ขายจะเป็นปลา และปู มีราคาไม่สูง

ในระยะต่อมาเริ่มมีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามา ประกอบกับการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลน ส่งผลให้สัตว์น้ำมีจำนวนลดน้อยลง ชาวประมงก็จับสัตว์น้ำได้น้อยลงตามไปด้วย และต้องออกหาไกลขึ้น ทำให้มีรายได้ลดน้อยลง ราคาของสัตว์น้ำเริ่มมีราคาสูงขึ้น ปูทะเล มีราคาอยู่ที่ 30-50 บาทต่อกิโลกรัม ปลาปากแหลมอยู่ที่ 5 บาทต่อกิโลกรัม

สัตว์น้ำมีราคาสูงขึ้น แต่ชาวประมงกลับมีรายได้ไม่มากนัก เพราะสัตว์น้ำมีน้อยลงและหายากกว่าในสมัยก่อนเยอะ อย่างไรก็ตามเมื่อจับสัตว์น้ำจำนวนมากก็ถูกพ่อค้าคนกลางกดราคา ปูทะเลมีราคา 100-150 บาทต่อกิโลกรัม ปลาปากแหลมจะอยู่ที่ 5-10 บาทต่อกิโลกรัม แมงดาทะเลราคาตัวละ 30 บาท ส่วนไข่แมงดาทะเลราคา 300 บาทต่อกิโลกรัม ในแต่ละครั้งที่ออกเรือจับสัตว์น้ำ ชาวบ้านจะมีรายได้อยู่ที่ 1,000-2,500 บาท เมื่อนำรายได้มาเฉลี่ยจะตกที่ 300-800 บาทต่อวัน แต่ในบางครั้งก็ไม่ได้สัตว์น้ำกลับมาเลย การออกหาปลาก็ไม่ได้ออกเรือหาปลาทุกวัน โดยจะออกเรือหาปลาสัปดาห์ละ 2-3 ครั้งเท่านั้น รายได้ที่มีส่วนมากจะจ่ายเป็นค่าน้ำมัน ค่าใช้จ่ายประจำวัน ในครอบครัว และซื้ออุปกรณ์เรือ รวมถึงค่าซ่อมเรือ เมื่อหักรายจ่ายแล้วจะมีรายได้ประมาณ 50-100 บาทต่อวันเท่านั้น

3. รายจ่าย

ในอดีตชาวบ้านมีการดำรงชีวิตที่เรียบง่ายและเลี้ยงชีพได้โดยไม่ต้องพึ่งพาภายนอกมากนัก และมีรายจ่ายไม่มาก ชาวบ้านจะจ่ายเงินซื้อเฉพาะสินค้าที่จำเป็นต่อการดำรงชีพเท่านั้น เช่น น้ำปลา เกลือ น้ำตาล เชือก ด้าย เสื้อผ้า

ต่อมาความเจริญเริ่มเข้าสู่ชุมชน มีการคมนาคมที่สะดวก สามารถเดินทางไปตลาด ตัวเมืองได้ง่าย แต่ไม่เป็นที่นิยมของชาวบ้าน เพราะจะมีพ่อค้าคนกลางไปรับสินค้าในท้องถิ่น รวมทั้งการมีร้านค้าเกิดขึ้นในหมู่บ้าน และเป็นสินค้าที่ชาวบ้านต้องการ จึงไม่จำเป็นต้องออกไปซื้อไกลบ้านให้ยุ่งยาก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การบริโภคของชาวบ้านเริ่มเปลี่ยนไปตามกาลเวลา ทำให้ค่าใช้จ่ายในการครองชีพเพิ่มสูงขึ้นมาก ทั้งสินค้าอุปโภค-บริโภค โดยเฉพาะอุปกรณ์การประมงที่ต้องมีการพัฒนาเพิ่มเครื่องมือทำกินให้ทันสมัยตลอดเวลา เพื่อให้สามารถจับสัตว์น้ำได้ในปริมาณที่มากซึ่งต้องซื้อ เพราะไม่สามารถประดิษฐ์ขึ้นใช้เองได้ ค่าซ่อมแซมเรือ และเครื่องมือ รวมทั้งค่าน้ำมันที่เพิ่มขึ้นและต้องแล่นเรือออกหากินไกลขึ้น ทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการออกเรือ 600-700 บาทต่อครั้ง

ภาพที่ 10 การจับจ่ายใช้สอยของชาวบ้าน

4. หนี้สิน

สมัยก่อนจะไม่มีภาระกู้ยืมเงิน เนื่องจากเงินไม่ค่อยมีความสำคัญต่อการดำรงชีพของชาวบ้าน ต่อมาเมื่อการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น ส่งผลให้สัตว์น้ำมีปริมาณลดลง ชาวบ้านจับสัตว์น้ำได้น้อย จึงเริ่มมีการกู้ยืมเงินในกลุ่มของเครือญาติ ซึ่งเป็นลักษณะของการพึ่งพาอาศัยกัน

ต่อมาในปัจจุบันชาวประมงมีค่าใช้จ่ายในแต่ละวันเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะการบริโภคในครัวเรือน ในขณะที่รายได้จากการทำประมงมีรายได้ไม่แน่นอน บางครั้งในการออกเรือก็ไม่ได้อะไรติดมือกลับมาเลย ต้องเสียค่าใช้จ่ายไปฟรีๆ เมื่อขาดเงินที่ต้องใช้ในครอบครัวและอาชีพ ต้องหยิบยืมจากญาติพี่น้อง แต่มักผิดหวังเสมอ เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงทำให้ชาวบ้านต้องพึ่งพาการกู้ยืมเงินนอกระบบกับนายทุนที่ปล่อยเงินกู้ทั้งในและนอกชุมชน ทำให้ชาวประมงต้องประสบกับปัญหาหนี้สิน ซึ่งมีวงเงินประมาณ 5,000-20,000 บาท ต้องเสียดอกเบี้ยร้อยละ 20 บาทต่อเดือน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน

1. ด้านการคิดค้นปัญหา

อดีต

ป่าชายเลนเป็นสายใยแห่งชีวิตของชาวบ้านคลองคอต้อย เป็นที่พักพิง แหล่งอาหาร ยา รักษาโรค ชีวิตของชาวบ้านดำเนินไปได้ด้วยการทำมาหากินกับป่าชายเลน ดังนั้นเมื่อเกิดปัญหาขึ้นกับป่า ไม่ว่าจะเป็น สัตว์น้ำลดจำนวนลง ป่าชายเลนมีสภาพที่เสื่อมโทรมและมีพื้นที่ลดลง ปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้าน

ชาวบ้านจึงให้ความสำคัญกับปัญหาที่เกิดขึ้น ได้มีการนำปัญหาที่พบเห็นมาพูดคุยกัน ในครอบครัว เครือญาติ เพื่อนบ้าน จนนำเข้าสู่การประชุมของหมู่บ้าน เพื่อปรึกษาหาแนวทางแก้ไข กับปัญหาที่เกิดขึ้น ชาวบ้านทราบดีว่าการดูแลรักษาป่าเป็นหน้าที่ของทุกคนที่ต้องช่วยกัน ชาวบ้านจึงได้ลงความเห็นว่าจะต้องทำการปลูกป่าขึ้นมาทดแทนในส่วนที่หายไป

ปัจจุบัน

ชาวบ้านทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับป่าชายเลนในหมู่บ้านว่า ป่าชายเลนมีสภาพที่เสื่อมโทรมและมีพื้นที่ลดน้อยลงไปมาก สัตว์น้ำต่างๆ มีลดน้อยลงจนแทบไม่เหลือ ส่วนสัตว์พวกนก เลื้อย ลิงแสม เต่า ก็ไม่มีให้เห็นอีกเลย จะพบก็คือ ตะกวด เท่านั้น คลองมีขนาดแคบและตื้นเขิน น้ำสกปรก เน่าเหม็น

“ในอดีตป่าชายเลนของหมู่บ้านคลองคอต้อย ชุกชุมไปด้วยสัตว์น้ำนานาชนิด ทั้ง กุ้ง หอย ปู ปลา พอมาถึงปัจจุบัน สัตว์น้ำก็มีจำนวนน้อยลง เพราะไม่มีป่าชายเลนให้อาศัย และน้ำมีสภาพเน่าเสีย จึงไม่มี กุ้ง ปู ปลา ให้จับกิน” (หยุด บุญช่วย, สัมภาษณ์)

ในปัจจุบันคลองคอต้อยมีขนาดแคบลงและตื้นเขิน น้ำสกปรก เน่าเหม็น มีการถมคลองเพื่อทำถนน และปลูกสร้างบ้านเรือน สัตว์น้ำที่เคยมีอยู่มากมายกลับมีจำนวนลดน้อยลงมาก จนแทบไม่มีเหลือ จะพบเจอบ้างก็แค่ปูแสม ปลาตีน ป่าชายเลนที่เคยอุดมสมบูรณ์ ถูกแปรสภาพเป็นที่ตั้งบ้านเรือน และมีสภาพที่เสื่อมโทรม โดยปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากการปล่อยน้ำเสียของโรงงานอุตสาหกรรม ลงสู่ทะเล “เมื่อประมาณ 20 ปี มาแล้ว เกิดโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นมา มาก คอยช่วยกันปล่อยน้ำเสียลงสู่ทะเล ทำให้สภาพน้ำและดินบริเวณป่าชายเลนเสื่อมสภาพ เป็นเหตุให้สัตว์น้ำต่างๆ ตายลงเพราะทนต่อสภาพน้ำเน่าเสียไม่ไหว และไม่สามารถขยายพันธุ์ต่อไปได้” (ประทีป เทพเปี่ยม, สัมภาษณ์) กล้าไม้ต้นน้อยที่เกิดก็ไม่สามารถเจริญเติบโตเป็นต้นไม้ต้นใหญ่ ต้นไม้ต้นใหญ่ที่มีอยู่ก็นับวันแต่จะล้มตายลง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ถึงแม้ว่าชาวบ้านจะทราบปัญหาที่เกิดขึ้น แต่ก็ไม่ค่อยให้ความสำคัญ เพราะไม่ได้ใช้ประโยชน์ในการทำมาหากินเหมือนเมื่อก่อน เนื่องจากหันไปทำอาชีพอื่นๆ มากขึ้น จึงไม่สนใจที่จะคิดทำการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนในชุมชนของตนเอง

2. ด้านการวางแผนและจัดทำโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน

อดีต

ชาวบ้านทุกคนเห็นถึงคุณค่าและประโยชน์ของป่าชายเลน และทุกคนต้องช่วยกันคิดหาหนทางแก้ไข และทุกคนต้องช่วยกันดูแลรักษาไว้ ชาวบ้านจึงได้ร่วมกันวางแผนปลูกป่า เพื่อให้มีป่าชายเลนไว้ใช้ต่อไป การประชุมวางแผนของชาวบ้านเป็นแบบไม่เป็นทางการ

“ชาวบ้านได้ตกลงกันว่าจะปลูกแสม เพราะแสมทนต่อแรงลมและเปรี้ยว อีกทั้งแสมเป็นไม้ที่ขึ้นเป็นป่าของหมู่บ้านด้วย” (วิระ ชิดนากร, สัมภาษณ์)

ปัจจุบัน

ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการวางแผนและจัดทำโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่เคยเข้าร่วมประชุมและอบรมเกี่ยวกับป่าชายเลน “สาเหตุที่ชาวบ้านไม่เข้าร่วมอบรม เนื่องจากจากการเข้าร่วมอบรมนั้น ทำให้เสียเวลาทำมาหากินครอบครัวขาดรายได้ ซึ่งเรื่องปากท้องสำคัญกว่า จะสนใจแค่ว่า วันนี้ฉันมีกินฉันก็พอใจแล้ว” (ลัดดา ชูใสว, สัมภาษณ์)

ดังนั้นเมื่อเกิดปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อป่าชายเลน จึงไม่สามารถดำเนินการวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาได้ จึงปล่อยให้วัชพืชโตโดยไม่ดำเนินการใดๆ เพราะเห็นว่าไม่มีผลต่อการดำรงชีวิตของตน เมื่อเกิดปัญหาขึ้นจึงไม่ค่อยสนใจ ถึงแม้ว่าในอดีตชาวบ้านจะเคยใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนก็ตาม สอดคล้องกับคำกล่าวดังนี้ “เกิดมาก็เห็นป่าชายเลนแล้ว ในสมัยตายาย ชาวบ้านก็เคยเข้ามาหากินตามป่าชายเลน เช่น หาฟืน จับ กุ้ง หอย ปู ปลา มาทำกิน แต่เมื่อ 20 ปีมานี้ ก็ไม่ได้เข้าไปหากินในป่าชายเลนเลย และไม่ได้ใช้พื้นที่ในการหุงต้ม เพราะใช้แก๊ส” (บุญเจ็ด เสมบุญช่วย, สัมภาษณ์)

ชาวบ้านส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตที่ค่อนข้างห่างไกลจากป่าชายเลน ด้วยเหตุนี้ ชาวบ้านจึงไม่สนใจที่จะช่วยกันหาแนวทางแก้ไขกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับป่าชายเลน

3. ด้านการร่วมปฏิบัติ

อดีต

ชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นว่าการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน มีประโยชน์ และเป็นกิจกรรมที่ดีมาก และควรทำต่อไป โดยเป็นหน้าที่ของทุกคนในชุมชนที่ต้องช่วยกันดูแลรักษา ชาวบ้านต่าง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ต้องการอยากเห็นปาชายเลนกลับมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง เพื่อมีปริมาณสัตว์น้ำที่จะกลับมาอุดมสมบูรณ์

กิจกรรมที่ชาวบ้านปฏิบัติยังเป็นการอนุรักษ์โดยที่ชาวบ้านไม่รู้ตัวอาทิ ในการหาหอย ชาวบ้านจะใช้กระดานเป็นเครื่องมือในการเก็บหอย โดยจะถีบกระดานให้เคลื่อนที่ไปอย่างช้าๆ ตามทิศทางที่ต้องการ และคอยหลบหลีกไม่ให้ทับ ทำลายกล้าไม้เล็กๆ ใน ปาชายเลน ส่วนเท้าที่ถีบลงไปในการเล่น ทำให้เปลือกหอยแตกหักเสียหายเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เมื่อถีบกระดานไปตามเลน ชาวบ้านจะใช้มือควักลงไปในการเล่น เพื่อจับหอย หอยตัวใหญ่จะติดมือขึ้นมา ส่วนหอยตัวเล็กจะหลุดลุดไป เพื่อเจริญเติบโตต่อไป วิธีนี้ถือเป็นการคัดขนาดหอยโดยธรรมชาติ

“การใช้กระดานเก็บหอย มีมาตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายายมาแล้ว ในสมัยก่อนคนในหมู่บ้านมีไม่มากนัก จึงมีชาวบ้านมาเก็บหอยน้อยคน และชาวบ้านจะเก็บพออิ่มเท่านั้น แต่บางครั้งมีเหลือจึงขาย ส่วนเด็กๆ ก็พากันถีบกระดานเล่นกันตามแนวเลนอย่างสนุกสนาน” (ดี พัวประเสริฐ, สัมภาษณ์)

การหากุ้ง ปลา ชาวบ้านจะใช้สวิงในการดักจับช้อนกุ้ง ตามแนวปาชายเลน โดยการนำสวิงช้อนไปมาในน้ำ เมื่อยกขึ้นมาจะพบกุ้ง ติดขึ้นมาในสวิง จึงจับใส่ภาชนะที่เตรียมไว้ โดยชาวบ้านจะเอาเฉพาะตัวโต ส่วนตัวเล็กที่จับได้จะปล่อยให้ไป ส่วนปลาจะทำการทอดแหจับปลาพร้อมทำการคัดเลือก หากตัวเล็ก ชาวบ้านจะปล่อยกลับคืนสู่ธรรมชาติ

และการจับปู ชาวบ้านจะใช้ไม้ยาว ที่ปลายจะทำการผูกห่วงเชือกเอาไว้ เพื่อใช้เกี่ยวกำมปู โดยต้องค่อยๆ เกี่ยวช้าๆ เมื่อกำมปูติดห่วงเชือกแล้วให้รีบกระตุกเชือกทันที แล้วจับปลดใส่ภาชนะ

ในการใช้เครื่องมือต่างๆ จับสัตว์น้ำ ไม่ว่าจะเป็กระดานเก็บหอย สวิงช้อนกุ้ง แหใช้ทอดดักจับปลา และไม้ผูกเชือกห่วงเกี่ยวปู หรือที่เรียกว่า “หน่วงปู” ถือว่าเป็นการอนุรักษ์ปาชายเลนไปในตัว แต่ชาวบ้านไม่รู้ตัวเท่านั้นเอง กิจกรรมที่เกิดขึ้นยังสร้างความรัก สามัคคีให้เกิดขึ้นในครอบครัว เครือญาติ และคนในชุมชนอีกด้วย

นอกจากนี้ชาวบ้านต่างช่วยกันปลูกป่าทดแทนในบริเวณที่เสื่อมโทรม ไม่ว่าจะเป็เด็ก ผู้ใหญ่หรือแม้กระทั่งคนแก่ ก็ต่างช่วยกันปลูกป่า ด้วยความห่วงแทนในพื้นที่ป่า กิจกรรมนี้ยังได้สร้างความรักสามัคคีให้เกิดขึ้นกับคนในหมู่บ้าน

ปัจจุบัน

ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่เห็นประโยชน์ของการปลูกป่าเพื่อฟื้นฟูสภาพปาชายเลนในชุมชน เนื่องจากชาวบ้านไม่ได้ใช้ประโยชน์ ทำมาหากินตามปาชายเลนมานานนับ 20 ปีแล้ว จึงไม่มีใคร

สนใจที่จะทำการปลูกปาชายเลน ประกอบกับ ชาวบ้านขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของปาชายเลน เอกสารเป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เลน และขาดความร่วมมือและการช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ จึงทำให้ไม่สามารถคิดวางแผน ดำเนินการเพื่อฟื้นฟูป่าชายเลนได้

“ในอดีต ช่วงแรกๆ ก็เคยช่วยกันปลูกป่าทดแทนในบริเวณที่เสื่อมโทรม แต่ปรากฏว่า ต้นไม้ที่ปลูกก็ตายลงไป เพราะท่อน้ำเน่าเสียไม่ไว้ ที่รอดตายก็น้อยมาก ต่อมาช่วงหลังมานี้ จึง ล้มเลิกไป เพราะถึงแม้จะปลูกไปก็เท่านั้น ต้นไม้ก็ตายอยู่ดี และอีกประการหนึ่งเนื่องจากชาวบ้าน ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนในการทำมาหากิน” (ตา สิริประสาธ, สัมภาษณ์)

ชาวบ้านจึงได้ปล่อยทิ้งป่าชายเลนที่เหลืออยู่ไว้โดยไม่เข้าไปใช้ประโยชน์หรือทำการใดๆ ทั้งสิ้น

4. ด้านการติดตามผล

อดีต

ชาวบ้านต่างช่วยกันเฝ้าดูแลป่าที่ตนปลูกอย่างไม่รู้ตัว ในกรณีที่ชาวบ้านเข้าไปเก็บหอย หาปู ก็เป็นการดูแลป่าที่ปลูก และเมื่อพบเห็นความผิดปกติ ชาวบ้านจะนำสิ่งที่พบเห็นมาพูดคุย บอกรายละเอียดให้รู้โดยทั่วกัน

ปัญหาที่ทำให้ต้นกล้าที่ปลูกต้องตายลง คือ น้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม เมื่อทราบ ถึงสาเหตุที่ทำให้ต้นกล้าที่ปลูกตายลง ชาวบ้านจะนำมาปรึกษากันในหมู่บ้านเพื่อหาทางแก้ไข ต่อไป โดยได้นำกล้าใหม่ลงปลูกเสริมบริเวณที่ต้นกล้าตายลง และชาวบ้านได้ทำหนังสือร้องเรียน ไปยังเจ้าหน้าที่ให้ลงมาตรวจสอบสภาพน้ำตามชายฝั่งบริเวณป่าชายเลน และทำการตรวจสอบ โรงงานอุตสาหกรรมที่ปล่อยน้ำเสียลงสู่ทะเล

หลังจากที่ชาวบ้านได้ร้องเรียนเรื่องโรงงานอุตสาหกรรมปล่อยน้ำเสียลงสู่ทะเล ไปยัง เจ้าหน้าที่ของรัฐแล้ว ชาวบ้านได้มีการเฝ้ารอและติดตามผล แต่ต้องผิดหวัง เพราะไม่มีการ ดำเนินการใดๆ ต่อเรื่องที่ร้องเรียนไป จนต้องทำการร้องเรียนไปใหม่อยู่หลายครั้ง หน่วยงานของรัฐ จึงได้ดำเนินการตรวจสอบโรงงานอุตสาหกรรม แต่ก็ไม่มีอะไรดีขึ้น แม้ว่าจะทำเรื่องร้องเรียนไปใหม่ ก็ตาม ทำให้ชาวบ้านเกิดความเบื่อหน่ายที่จะดำเนินการ

ปัจจุบัน

เมื่อไม่มีโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูยอมทำให้ชาวบ้านไม่มีการดำเนินการใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการติดตามประเมินผลทั้งสิ้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน

1. ความเชื่อ

อดีต

ชาวบ้านมีวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับป่าชายเลนเป็นอย่างมาก มีความรักและหวงแหนในป่าชายเลน อันเป็นแหล่งให้อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ มีเทพคุ้มครองการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน ชาวบ้านจะทำด้วยความเคารพและมีพิธีกรรมเช่นไหว้ต่างๆ เพื่อเป็นการบอกกล่าวเทพยดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ให้ทราบ ซึ่งเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความผูกพันอันลึกซึ้งระหว่างชาวบ้านกับความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็น

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีความสัมพันธ์กับชีวิตของชาวบ้าน และมีผลต่อการดำเนินชีวิต ถือกันว่าเมื่อครบปีจะมีการเลี้ยงเทพ สิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อเป็นการตอบแทน และแสดงความเคารพนับถือ ที่คอยปกป้องรักษาให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและให้ทำมาหากินประสบผลสำเร็จ

ทุกครั้งก่อนออกเรือ หรือออกหากินตามบริเวณป่าชายเลน ชาวบ้านจะทำพิธีเช่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อเป็นการขออนุญาต และให้ทำมาหากินอย่างปลอดภัย

ที่หมู่บ้านแห่งนี้จะมีเสด็จแม่ประทับอยู่ 5 พระองค์ คือ เสด็จแม่ประไพศรี เสด็จแม่พรายเจ้าป่า ศาลเสด็จแม่ทับทิมทอง เสด็จแม่สามมุก เสด็จแม่พวงสุวรรณค์ ซึ่งชาวบ้านจะให้ความเคารพมาก เพราะเชื่อว่า ถ้าไหว้เคารพแล้ว เมื่อออกเรือจะได้ผลผลิตดี ซึ่งชาวบ้านจะเคารพมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ และในเดือนพฤศจิกายน ของทุกปี จะมีการประกอบพิธีกรรมเช่นไหว้เสด็จแม่

ทุกครั้งที่ออกเรือจับปลา จะมีการประกอบพิธีเช่นไหว้แม่ย่านางประจำเรือ เพื่อให้โชคดีและกลับมาอย่างปลอดภัย ส่วนในเรื่องข้อห้ามในการลงเรือคือห้ามใส่รองเท้าลงเรือโดยเด็ดขาด ทั้งนี้เพื่อเป็นการให้เกียรติและแสดงความเคารพแม่ย่านาง

ชาวบ้านจะมีความยำเกรงในสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาก ด้วยเหตุนี้จึงไม่มีใครกล้าที่จะบุกรุกทำลายพื้นที่ป่าชายเลน

ปัจจุบัน

ปัจจุบันความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้ลดความเข้มข้นลงไปมาก “ในปัจจุบันก่อนออกเรือจับปลา จับกุ้ง ไม่มีการทำพิธีขอพร เช่นไหว้แม่ย่านางเหมือนเมื่อก่อน แต่หากเป็นเรือใหม่ที่เพิ่งนำออกหาปลาเป็นครั้งแรก จึงจะมีการทำพิธีบูชาดวงแม่ย่านางประจำเรือ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่เรือและเจ้าของเรือ เพื่อให้ปลอดภัยเมื่อออกหาปลา และทำให้จับปลาได้เยอะ” (เลี่ยม สิริประสาธ, สัมภาษณ์)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ที่หมู่บ้านแห่งนี้จะมี เสด็จแม่ประทับอยู่ 5 พระองค์ คือ ศาลเสด็จแม่ประไพศรี เสด็จแม่พรายเจ้าป่า ศาลเสด็จแม่ทับทิมทอง เสด็จแม่สามมุก เสด็จแม่พวงสวรรค์ ซึ่งชาวบ้านจะให้ความเคารพมาก เพราะเชื่อว่า ถ้าไหว้เคารพแล้ว เมื่อออกเรือจะได้ผลผลิตดี ซึ่งชาวบ้านจะเคารพมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ และในปัจจุบันยังคงมีการทำพิธีไหว้บวงสรวงเสด็จแม่อยู่ในเดือนพฤศจิกายน ของทุกปี “พิธีกรรมนี้ถือเป็นงานประเพณีประจำปีของหมู่บ้าน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่างานบุญบ้าน ซึ่งจะจัดขึ้นเพื่อทำพิธีบวงสรวงเจ้าแม่ทั้ง 5 ประจำหมู่บ้านเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชาวบ้าน ภายในงานจะมีการทำพิธีคือ ตอนเย็นมีการสวดมนต์เย็น ตอนเช้ามีการทำบุญกลางวันมีละคร พอดตอนกลางวันมีการแสดงลิเก มีอาหารต่างๆ มากมาย เพื่อเป็นการถวายแก่เจ้าแม่ เมื่อเสร็จพิธีแล้ว จะมีการเป็ยของ คือ การนำเอาของเช่น ไหว้ มาทำการประมุขให้ชาวบ้านนำไปบูชา และนำไปกินเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตของตนเอง” (ตา สิริประสาธ, สัมภาษณ์)

ในเวลาที่ย่างจากการประกอบอาชีพของชาวบ้าน จะมีกิจกรรมที่ทำกันเป็นกิจวัตรประจำวัน ซึ่งจะมีการรวมกลุ่มในวัยเดียวกันทำกิจกรรมร่วมกัน คือ การเล่นไพ่ ซึ่งจะเป็นกลุ่มเพื่อนบ้านใกล้เรือนเคียง จะเล่นกันตาละ 5-20 บาท ในกลุ่มผู้ชายทั้งวัยรุ่นถึงผู้ใหญ่วัยกลางคน จะรวมตัวกันหลังเสร็จงาน เพื่อเล่นสนุกเกอร์ มีการพูดคุยกันในเรื่องการออกเรือหาปลา และเรื่องลี้พิเพหละต่างๆ ที่ประสบมาในแต่ละวัน โต๊ะสนุกเกอร์จะมี 2 ตัว ตั้งอยู่ที่หมู่บ้าน ในการเล่นจะมีการจ่ายค่าเล่นเกมละ 20 บาท ส่วนเรื่องการพนันขั้นต่อ จะขึ้นอยู่กับตัวผู้เล่นเอง

ด้วยเหตุนี้ความสัมพันธ์ของคนต่างวัยเริ่มห่างเหิน การถ่ายทอดประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ ลดน้อยลง ทำให้ความเชื่อ ความยำเกรงในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้ลดน้อยลงไปพร้อมกับป่าที่หมดลง ความเจริญเข้ามา ทำให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อการขยายตัวของชุมชน และสร้างถนนในหมู่บ้าน ทำให้ป่าชายเลนมีพื้นที่ลดน้อยลงอย่างต่อเนื่อง ก่อเกิดปัญหาตามมามากมาย ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

2. พฤติกรรมการบริโภค

อดีต

ชาวบ้านมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย สบายๆ เรื่องอาหารการกินจะเป็นอาหารแบบพื้นบ้าน ไม่ต้องหาซื้อให้เปลืองเงิน จะทานอาหารจำพวกอาหารทะเล เป็นหลัก เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง เมื่อหาปลามาได้ ก็ใช้บริโภคในครัวเรือน อีกทั้งพวก กุ้ง หอย ปู ปลา นั้นหาง่าย

ในการแต่งกาย ชาวบ้านจะแต่งกายแบบง่ายๆ ผู้ชายจะไม่สวมเสื้อ นุ่งกางเกงขาก๊วย กางเกงเล ที่มีเนื้อผ้าเบา ไม่อุ่มน้ำ เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ทำมาหากินอยู่กับน้ำ ผู้หญิงจะสวม

ใส่ผ้าถุง เสื้อคอกระเช้า

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ชาวบ้านจะให้ชีวิตอยู่ในหมู่บ้าน การแต่งกายจึงเรียบง่าย แต่ในเวลาที้ออกไปทำธุระนอกหมู่บ้าน หรือไปงานต่างๆ ผู้ชายจะสวมกางเกงสากลนิยม เสื้อเชิ้ต ผู้หญิงจะเป็นผ้าถุงที่มีลวดลายสวยงาม กางเกงผ้ายัด เสื้อมีลายปักสวยงาม ไม่มีการเสริมแต่งหน้าตา หรือเครื่องประดับแต่ประการใด

ปัจจุบัน

ในปัจจุบัน การบริโภคของชาวบ้านเริ่มหันเหเข้าสู่เมือง จะนิยมอาหารจำพวกหมู ไก่ เนื้อ ผัก ผลไม้ และอาหารกระป๋อง ส่วนอาหารทะเลจำพวกกุ้ง ปลา ชาวบ้านจะจับเพื่อการค้าเป็นหลัก จะกินส่วนที่เหลือค้ดจากการขายเท่านั้น ยิ่งในส่วนของเครื่องดื่มที่เป็นที่นิยมคือสุราน้ำอัดลม เครื่องดื่มบำรุงกำลัง และอาหารจำพวกขบเคี้ยว เช่น ขนม บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป การบริโภคเหล่านี้ล้วนได้รับอิทธิพลมาจากการโฆษณาทางโทรทัศน์

การแต่งกายของชาวบ้านจะเข้าสู่สากลมากขึ้น คือในเวลาที้ออกเรือ หรืออยู่บ้าน ผู้ชายจะสวมใส่กางเกงเด ชาก๊วย ไม่สวมเสื้อ ผู้หญิงจะสวมใส่กางเกงขายาวผ้ายัดและผ้าถุง เสื้อคอกระเช้า ส่วนในเวลาที้ออกไปทำธุระนอกหมู่บ้าน หรือไปงานต่างๆ ผู้ชายจะสวมกางเกงสากลนิยม และกางเกงยีน เสื้อเชิ้ต ผู้หญิงจะเป็นกางเกงผ้ายัด กางเกงยีนและกระโปรงตามแฟชั่น เสื้อมีลายปักสวยงาม และเสื้อแฟชั่น ประกอบกับมีการเสริมแต่งด้วยเครื่องสำอางแต่พองาม ส่วนเรื่องของเครื่องประดับทั้งชายและหญิง ที่นิยมกันมากคือทองรูปพรรณ

พฤติกรรมการบริโภคของชาวบ้านที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น เนื่องจากการรับเอาวัฒนธรรมเมืองเข้าสู่หมู่บ้าน ทำให้รายจ่ายเพิ่มมากขึ้น และเป็นแหล่งที่มาของขยะจำพวก ถุงพลาสติก ขวดกระป๋อง และพาชนะบรรจุอื่นๆ เมื่อใช้แล้วก็ทิ้งลงคลอง แล้วถูกกระแสน้ำพัดพาเอาขยะไปทับถมอยู่ตามแนวป่าชายเลน ก่อให้เกิดมลภาวะต่อป่าชายเลน และสัตว์น้ำ

3. โรงงานอุตสาหกรรม

อดีต

เขตพื้นที่ตำบลบางปูใหม่ เป็นพื้นที่ที่มีป่าชายเลนอยู่มาก ส่วนใหญ่จะเป็นไม้เสมและไม้โกงกาง ต่อมาเมื่อ 20 ปีก่อนหน้านี้ เริ่มมีนายทุนเข้ามาก่อตั้งโรงงานอุตสาหกรรมตามบริเวณริมน้ำ ซึ่งพบว่าม้โรงงานอุตสาหกรรมมากถึง 100 โรงงาน (นิทศน์ ชูใสว, สัมภาษณ์) เนื่องจากมีถนนสุขุมวิทและคลองชลประทานเลียบถนนสุขุมวิท เป็นเส้นทางคมนาคมและการขนส่งที่สะดวก ทำให้การขนส่งวัตถุดิบที่มาจากโรงงานสามารถทำได้ทั้งทางบกและทางน้ำ ทั้งยังสามารถระบายน้ำเสียลงสู่น้ำคลองสู่ทะเลได้ง่าย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เมื่อโรงงานปล่อยน้ำเสียที่ไม่ผ่านการบำบัดลงสู่ทะเล ทำให้น้ำบริเวณชายฝั่งทะเลมีสภาพที่เสื่อมโทรม ทำให้สัตว์น้ำและกล้าไม้บางส่วนที่ทนต่อมลภาวะน้ำเน่าเสียไม่ไหวตายลง กล้าไม้บางส่วนก็หยุดการเจริญเติบโต

ปัจจุบัน

เมื่อโรงงานปล่อยน้ำเสียลงสู่ทะเล ทำให้น้ำบริเวณชายฝั่งทะเลมีสภาพที่เสื่อมโทรม และทวีความรุนแรง “ในเวลากลางคืน โรงงานจะแอบปล่อยน้ำเสียลงสู่ทะเล โดยที่บางครั้งก็ยังไม่ผ่านการบำบัด น้ำเสียที่ปล่อยมาจะอยู่ตามแนวชายฝั่งทะเล สัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ตามแนวป่าชายเลนและบริเวณชายฝั่ง ไม่สามารถทนต่อสภาพน้ำเสียได้ก็เริ่มตายลง ส่งผลให้สัตว์น้ำต่างๆ ทั้งกุ้ง หอย ปู ปลา ลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว และสัตว์น้ำบางชนิดแทบจะสูญพันธุ์ไป ต้นกล้าไม้ที่จะงอกใหม่ไม่สามารถเจริญเติบโตได้ บางส่วนต้องตายลง ต้นไม้ใหญ่ที่มีอยู่ นับวันก็เริ่มแก่เตาลง” (อุตติกะ, สัมภาษณ์)

นอกจากจะส่งผลต่อสัตว์น้ำและป่าชายเลนแล้ว ยังส่งผลต่อสุขภาพของชาวบ้านด้วย “ตกตึกกำลังนอนอยู่ดีๆ ก็รู้สึกแสบจมูก คั้นตามหน้าตามตา จนแทบนอนไม่ได้ ตื่นเข้ามาเสียดผ้าที่ซักตากไว้ก็มีคราบเขม่าติดอยู่ ช้ำร้ายไปกว่านั้น เด็กเล็กอายุไม่กี่ขวบก็ยังได้รับผลกระทบ โดยจะมีอาการเกิดผื่นแดงขึ้นตามตัวและแขนขา ตัวร้อน เป็นไข้ ไม่สบายอยู่บ่อยครั้ง” (อุทุมพร จันทโรชิต, สัมภาษณ์)

“ในเวลาน้ำขึ้น น้ำเสียจากโรงงานที่กระจายตัวอยู่ตามบริเวณชายฝั่งนั้น จะถูกคลื่นซัดเข้าสู่คลองของหมู่บ้าน ทำให้น้ำในคลองเน่าเสียส่งกลิ่นเหม็น เมื่อพอน้ำลง พบว่าบริเวณก้นคลองจะมีตะกอนโคลนเลนสีดำและพบขยะอยู่เป็นจำนวนมาก” (บุญเจ็ด เสมบุญช่วย, สัมภาษณ์)

4. การสร้างเขื่อนกั้นน้ำ

อดีต

รัฐได้ทำการสร้างเขื่อนกั้นน้ำตลอดแนวชายฝั่งทะเล ในเขตพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ ฝั่งติดทะเลอ่าวไทย เพื่อแก้ไขปัญหาน้ำท่วม ให้กับชาวบ้านที่อาศัยอยู่ตามหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ตามแนวชายฝั่งทะเล และเพื่อป้องกันการบุกรุกกล้าเขตพื้นที่ชายทะเล ในการต่อเติมสิ่งก่อสร้างขยายโรงงานอุตสาหกรรม

จากการสร้างเขื่อน ทำให้การระบายน้ำออกจากคลองในหมู่บ้านไม่สะดวก เวลาน้ำขึ้น จะพัดพาน้ำเสียจากโรงงานที่อยู่ตามแนวชายฝั่งทะเลริมเขื่อน ไหลเข้าสู่คลองในหมู่บ้าน ส่งผลให้น้ำในคลองและบริเวณป่าชายเลน เกิดการเน่าเสียเพราะน้ำขาดการถ่ายเทที่สะดวก สัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ตามป่าชายเลนก็ไม่สามารถอาศัยอยู่ได้ กล้าไม้เล็กๆ ในป่าชายเลนไม่สามารถเจริญเติบโต

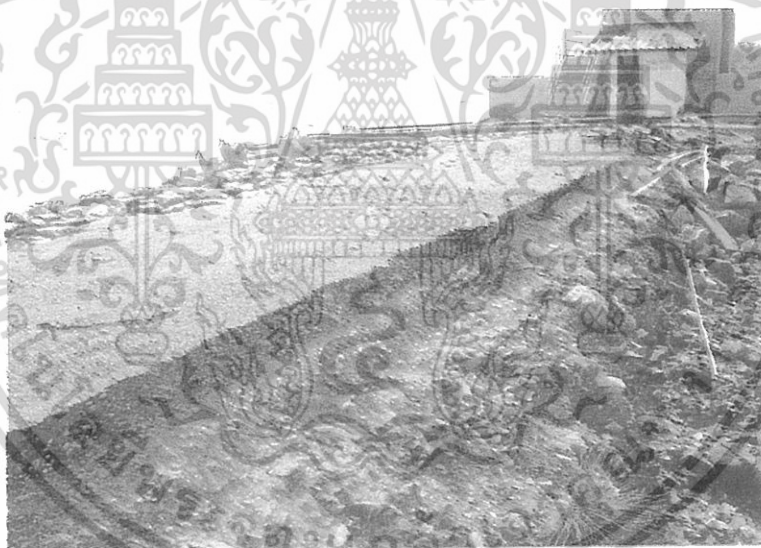
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ต้องหยุดชะงักลง นอกจากนี้ยังทำให้ป่าชายเลนไม่สามารถเกิดพื้นที่งอกใหม่ได้ เพราะเขื่อนไปสร้างกั้นบริเวณป่าชายเลนไว้

ปัจจุบัน

รัฐได้ทำการสร้างเขื่อนกั้นน้ำตลอดแนวชายฝั่งทะเล ในเขตพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ ฝั่งติดทะเลอ่าวไทย เพื่อแก้ไขปัญหาน้ำท่วม ให้กับชาวบ้านที่อาศัยอยู่ตามหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ตามแนวชายฝั่งทะเล และเพื่อป้องกันการบุกรุกกล้าเขตพื้นที่ชายทะเล ในการต่อเติมสิ่งก่อสร้างขยายโรงงานอุตสาหกรรม

“ในอดีตก่อนสร้างเขื่อน ชาวบ้านต้องประสบกับปัญหาน้ำท่วมอยู่เป็นประจำทุกปี ถนนหนทางในหมู่บ้านจะจมอยู่ใต้น้ำ สร้างความลำบากแก่ชาวบ้านเป็นอย่างมาก อีกทั้งต้องคอยระวังสัตว์มีพิษต่างๆ ที่จะเข้าไปซุกซ่อนตัวตามบ้านเรือน แต่เมื่อหน่วยงานราชการได้เข้ามาสร้างเขื่อน ก็ทำให้ปัญหาน้ำท่วมหมู่บ้านหมดไป” (อู๊ด เล็กจี่, สัมภาษณ์)

ภาพที่ 11 ลักษณะเขื่อนกั้นน้ำท้ายหมู่บ้าน

จากการสร้างเขื่อน ทำให้การระบายน้ำออกจากคลองในหมู่บ้านไม่สะดวก เวลान้ำขึ้นจะพัดพาน้ำเสียจากโรงงานที่อยู่ตามแนวชายฝั่งทะเลริมเขื่อน ไหลเข้าสู่คลองในหมู่บ้าน ส่งผลให้น้ำในคลองและบริเวณป่าชายเลน เกิดการเน่าเสียเพราะน้ำขาดการถ่ายเทที่สะดวก สัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ตามป่าชายเลนก็ไม่สามารถอาศัยอยู่ได้ กล้าไม้เล็กๆ ในป่าชายเลนไม่สามารถเจริญเติบโต ต้องหยุดชะงักลง นอกจากนี้ยังทำให้ป่าชายเลนไม่สามารถเกิดพื้นที่งอกใหม่ได้ เพราะเขื่อนไปสร้างกั้นบริเวณป่าชายเลนไว้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อการศึกษานั่น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ข้อแตกต่างระหว่างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนในอดีตและปัจจุบัน

การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนในอดีตและปัจจุบัน มีความแตกต่างกันมาก กล่าวคือ ในอดีตชาวบ้านจะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าชายเลนมาก ทั้งการคิดค้นปัญหา การวางแผน การปฏิบัติ และการติดตามผล แต่ปัจจุบันกลับพบว่าชาวบ้านมีส่วนร่วมเพียงเรื่องการคิดค้นปัญหาเท่านั้นเอง

สาเหตุที่ทำให้การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนในอดีตและปัจจุบัน มีความแตกต่างกัน คือ การใช้ประโยชน์ของป่าชายเลน

เนื่องจากในอดีตชาวบ้านมีการทำมาหากินตามบริเวณป่าชายเลน ในการหาหอย จับกุ้ง ปู ปลา เป็นอาหาร และหาพื้นเป็นเชื้อเพลิง ใช้ไม้แสมในการสร้างบ้าน ใช้ส่วนต่างๆ ของพืชในป่าชายเลนเป็นยารักษาโรค ด้วยเหตุนี้ชาวบ้านจึงมีความผูกพันอยู่กับป่าชายเลนมาก และรักในผืนป่า เมื่อเกิดสิ่งผิดปกติกับป่าชายเลน ชาวบ้านจึงให้ความสำคัญ และสนใจที่จะร่วมกันดำเนินการแก้ไขให้ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นหมดไป เพื่อให้ป่าชายเลน สัตว์น้ำ มีความอุดมสมบูรณ์ต่อไป

ต่างจากปัจจุบันมาก คือในปัจจุบันชาวบ้านไม่ได้ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนเลย ไม่ว่าจะเป็นยารักษาโรค เป็นแหล่งหาอาหาร แหล่งพลังงานเชื้อเพลิง อุปกรณ์สร้างบ้าน ชาวบ้านมีการประกอบอาชีพที่ไม่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลนมากขึ้น ด้วยเหตุนี้เมื่อเกิดปัญหาขึ้นกับป่าชายเลน ชาวบ้านจึงไม่ให้ความสำคัญ ไม่สนใจที่จะทำการแก้ไขกับปัญหาที่เกิดขึ้น ได้แต่ปล่อยให้ป่าที่ยังคงเหลืออยู่นั้นให้คงเดิม โดยไม่เข้าไปใช้ประโยชน์หรือดำเนินการใดๆ ซึ่งการปล่อยให้คงเดิมนั้นก็ถือเป็นการอนุรักษ์ด้วยเช่นกัน โดยการปล่อยให้คงเดิม

ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วม

จากการที่ได้พูดคุยกับชาวบ้านพบว่า ความจริงแล้ว ชาวบ้านอยากไปร่วมปลูก ร่วมดูแลรักษาป่าชายเลนอยู่เหมือนกัน แต่ต้องหยุดชะงักความคิดลง ด้วยเหตุผลต่างๆ ที่เข้ามา ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง การรับรู้ข่าวสาร การประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานราชการ ขาดความร่วมมือในกลุ่มของชาวบ้านเอง ไม่มีเวลา ขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องป่าชายเลน และด้านเศรษฐกิจการเงิน

1. ปัญหาหนี้สิน ถือเป็นปัญหาที่หนักมากของชาวบ้าน เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่มีฐานะยากจน จากการพูดคุยกับชาวบ้าน พบว่ามีชาวบ้านจำนวนไม่น้อย ที่มีปัญหาด้านหนี้สิน ไม่ว่าจะเป็นหนี้ในระบบหรือนอกระบบ โดยที่ชาวบ้านจะกู้เงินมาใช้เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพให้ได้อยู่รอด

ชาวบ้านในกลุ่มอาชีพประมง เป็นกลุ่มที่มีปัญหาเรื่องหนี้สินมากที่สุด และส่วนใหญ่จะเป็นหนี้นอกระบบ ชาวบ้านจะกู้เงินมาหมุนเพื่อให้เกิดสภาพคล่อง ถึงแม้ดอกเบี้ยจะแพงเพียงใดก็ตาม เอกสารเป็นเอกสารที่ส่งวงไว้สำหรับการเช่างานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตาม ก็ต้องคว่ำไว้ก่อน ยิ่งในบางครั้งเรือเกิดเครื่องเสีย ต้องกู้เงินมาเพื่อซ่อมเรือ หากไม่ยืมก็ไม่มีเงินจ่ายค่าซ่อม และที่สำคัญคือชาวบ้านจะไม่มีเครื่องมือออกทำกิน เมื่อขายปลาได้ก็ต้องจ่ายคืนเจ้าหนี้หมด แทบไม่มีเหลือไว้ใช้ ในส่วนที่เป็นเงินเก็บนั้นแทบไม่มี

การที่ทำให้ชาวบ้านไม่สนใจเรื่องของส่วนรวม เนื่องจากภาวะทางการเงินของครอบครัว ที่ค่อนข้างขัดสน ทำให้ต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อหาเลี้ยงชีพอยู่ตลอดเวลา หากวันใดไม่ทำงาน วันนั้นก็ไม่มีกิน ชีวิตยังคงต้องดำเนินต่อไป บ่อยครั้งที่หมดกำลังใจ จะมองหน้าลูก สิ่งนี้แหละคือหัวใจหลัก ที่ทำให้สองมือสองเท้าต้องตะเกือกตะกายต่อไป

2. **โรงงานอุตสาหกรรม** เนื่องจากกรณีที่โรงงานอุตสาหกรรมปล่อยน้ำเสียลงสู่ทะเลทำให้ป่าชายเลนเสื่อมโทรม เกิดปัญหาต่อการปลูกป่าทดแทน เนื่องจากสภาพของน้ำและดินไม่เอื้ออำนวยต่อการเจริญเติบโตของต้นไม้ได้ ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถทำการฟื้นฟูป่าชายเลนที่มีสภาพเสื่อมโทรมได้

3. **การใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลน** เนื่องจากปัจจุบันชาวบ้านมีการประกอบอาชีพที่ไม่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลน และชาวบ้านไม่ได้ใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลน ด้วยเหตุนี้จึงไม่สนใจที่จะทำการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน

4. **หน่วยงานของรัฐไม่ดำเนินการอย่างจริงจัง** ขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดี และไม่ให้การสนับสนุนการดำเนินงานของหมู่บ้าน โดยปล่อยให้มีการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลน การปล่อยน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมลงทะเล ขยะทับถมบริเวณชายฝั่ง ไม่จัดสรรงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมแก่ชุมชน

หากหน่วยงานของรัฐเข้ามาทำการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเรื่องป่าชายเลน ให้ชาวบ้านได้รับรู้และเข้าใจถึงความสำคัญของระบบนิเวศป่าชายเลนอย่างแท้จริง ย่อมทำให้ชาวบ้านเกิดความเชื่อและตระหนักถึงคุณค่าของป่าชายเลน ว่ามีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้านอย่างไร เมื่อชาวบ้านเกิดความเชื่อในประโยชน์และคุณค่าแล้ว ย่อมทำให้ชาวบ้านต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน

5. **พื้นที่ป่าชายเลน** ที่ยังเหลืออยู่นั้น ได้มีการถือครองโดยมีเอกสารสิทธิ์ เนื่องจากชาวบ้านในหมู่บ้านได้เข้าจับจองเป็นพื้นที่ของตน ด้วยเหตุนี้จึงไม่มีใครกล้าที่จะทำการใดๆ ที่เป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน

6. **ชาวบ้านขาดความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน** เนื่องจากขาดการประสานงานระหว่างผู้นำชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่เข้าใจถึงประโยชน์และความสำคัญของการฟื้นฟูป่าชายเลน จึงปรากฏว่าส่งผลให้ชาวบ้านไม่ให้ความ

ร่วมมือและเข้าร่วม เอกสารแนบท้ายนี้ให้เสร็จสิ้นไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ (Conclusions and Recommendations)

การศึกษาการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน กรณีศึกษา บ้านคลองคอตต ตำบลบางปูใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาคือ เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน และศึกษาปัญหาอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน

วิธีวิจัยเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ผู้ศึกษาทำการเก็บข้อมูลโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับชาวบ้าน บ้านคลองคอตต ตำบลบางปูใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ แล้วนำมาผลมาทำการวิเคราะห์และเขียนอธิบายเชิงพรรณนา ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน

ปัจจุบันชาวบ้านหมู่บ้านคลองคอตต มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนน้อยมาก ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนการวางแผนและจัดทำโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน การปฏิบัติและการติดตามผลการดำเนินการในกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน จะพบมีส่วนร่วมเพียงกิจกรรมการคิดค้นปัญหาเท่านั้น จากกิจกรรมทั้ง 4 ด้าน แสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นขึ้นกับป่าชายเลน ที่ทำให้ป่ามีสภาพเสื่อมโทรม สัตว์น้ำก็มีจำนวนลดน้อยลงมาก แต่ชาวบ้านกลับไม่สนใจที่จะทำการอนุรักษ์และช่วยกันคิดหาหนทางที่จะทำให้ป่าชายเลนของตนมีสภาพที่ดีขึ้น ผิดกับในอดีตที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนมาก ชาวบ้านให้ความสำคัญกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับป่าชายเลนมาก เมื่อพบเห็นสิ่งผิดปกติ ชาวบ้านจะช่วยกันคิดหาหนทางเพื่อแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น

ทั้งนี้เนื่องมาจากปัจจุบันชาวบ้านไม่ได้ใช้ประโยชน์หรือหากินจากป่าชายเลน รวมถึงการขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องป่าชายเลน ความร่วมมือ และการแนะนำที่ดีจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ปัญหาหนี้สิน และปัญหาน้ำเน่าเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม

สิ่งสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านเกิดความรักและคิดทำการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนในอดีตคือ ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ประจำอยู่ ณ ป่าชายเลน ที่คอยปกป้องรักษาให้ชาวบ้านมีความร่มเย็นผาสุก ปัจจุบันความเชื่อนั้นได้เสื่อมลงไปตามกาลเวลา เพราะวัฒนธรรมจากภายนอกเข้าสู่หมู่บ้านและความเจริญของบ้านเมือง ชาวบ้านไม่ให้ความเคารพในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สิงสถิตประจำป่า ทำให้ชาวบ้านเข้าไปบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลน ส่งผลให้ป่าชายเลนมีจำนวนลดน้อยลงลงอย่างเห็นได้ชัด เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับใช้ในการเรียนเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

และมีสภาพที่เสื่อมโทรม ชาวบ้านก็ไม่สนใจที่จะทำการรักษาและฟื้นฟูให้มีสภาพที่ดีขึ้น ทั้งนี้เนื่องจาก การอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนมีเรื่องของผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง และปัญหาน้ำเน่าเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องควรจัดอบรมให้ความรู้แก่ชาวบ้านให้ทราบถึงคุณค่า ความสำคัญและประโยชน์ของป่าชายเลน เพื่อให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกรักและหวงแหนในทรัพยากรที่ตนมีอยู่ อันจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนต่อไปในอนาคต
2. รัฐควรมีการควบคุมกับผู้ประกอบการโรงงานอุตสาหกรรม ในเรื่องการปล่อยน้ำเสียลงสู่ทะเล โดยมีการสุ่มตรวจโดยไม่ควรแจ้งให้ทางโรงงานทราบ หากพบการฝ่าฝืนไม่กระทำตามกฎระเบียบข้อบังคับ ควรดำเนินคดีเอาผิดให้ถึงที่สุดตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด
3. รัฐควรจัดกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนในหมู่บ้าน ให้ชาวบ้านเป็นผู้ดูแลร่วมกัน โดยที่รัฐคอยแนะนำให้ความช่วยเหลือและสนับสนุน ทั้งนี้เพื่อให้กิจกรรมดำเนินไปอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอจากการดำเนินงานวิจัย

ในช่วงแรกที่คุณศึกษาเดินทางไปเก็บข้อมูลที่หมู่บ้านคลองคอต้อ ชาวบ้านไม่ค่อยให้ความร่วมมือเท่าที่ควร ดังนั้น ผู้ศึกษาต้องให้ความสนิทสนมกับชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านเกิดความไว้วางใจและเชื่อใจ แล้วชาวบ้านจะให้ข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นจริง

เอกสารอ้างอิง

กิติ ศิริวัลลภ. 2539. 100 ปีกรมป่าไม้. กรุงเทพมหานคร : กรมป่าไม้.

เกษม จันทร์แก้ว. 2530. วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร : อักษรสยามการพิมพ์.

เกียรติศักดิ์ เรือนทองดี. 2536. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนา : ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลสหกรณ์นิคม อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร.

กุนจันทร์ สิงห์สุ. 2535. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบำรุงรักษาสระเก็บน้ำอันเนื่องมาจากโครงการ กสข. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร.

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. 2527. การระดมประชาชนเพื่อพัฒนาชนบทในการบริหารงานพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียมสโตร์. อ้างถึงใน สุรศักดิ์ วรรณบุญญา. 2547. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในเขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร.

ชวลีภรณ์ ฉิมเจริญ. 2544. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน ตำบลคลองโคน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร.

ฤทธิรงค์ แก่นจันทร์. 2543. ความคิดเห็นของปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร.

ดี พัวประเสริฐ. 2547. สัมภาษณ์, 26 ตุลาคม 2547.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ดวงศิริ ปณิธานธรรม. 2545. **ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ใหญ่บ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร.**

ตา สิริประสาท. 2547. สัมภาษณ์, 22 ตุลาคม 2547.

ทวีทอง พงษ์วิวัฒน์. 2527. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร :**
ศักดิ์โสภณาการพิมพ์. อ้างถึงใน สุกัญญา มารศรี. 2543. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน: ศึกษาเฉพาะกรณี หมู่ที่ 10 บ้านสามัคคี ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร.**

เทอม ศิวะโกเศศ. 2544. **ผลตอบแทนทางการเงินในการปลูกป่าชายเลนเพื่อป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร.**

นิทัศน์ ชูใสว. 2547. ผู้ใหญ่บ้าน. สัมภาษณ์, 19 ตุลาคม 2547.

บุญเจ็ด เสมบุญช่วย. 2547. สัมภาษณ์, 25 ตุลาคม 2547.

ประทีป เทพเปี่ยม. 2547. สัมภาษณ์, 20 ตุลาคม 2547.

ประเวศ วะสี. 2532. **วิกฤตหมู่บ้านไทยทางออกและอนาคตอยู่ที่ไหน. กรุงเทพมหานคร :**
สำนักพิมพ์หมู่บ้าน. อ้างถึงใน สุวรรณี คงทอง. 2536. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชนในท้องที่ อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร.**

เพ็ญ สายขุนทด. 2544. **ปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์การผลิตน้ำตาลมะพร้าว: ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร.**

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ยุทธศิลป์ สุวรรณวงศ์. 2547. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นของราษฎรต่อ
โครงการฟื้นฟูนิเวศป่าชายเลนเทิดพระเกียรติพระชนมายุ 72 พรรษา ตำบล
คลองขนาน อำเภอเหนือคลอง จังหวัดกระบี่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร.

วีระ ชุนไชยรักษ์. 2545. ปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นด้านการฟื้นฟูป่าชายเลนของราษฎร
ตำบลบางหญ้าแพรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร.

เรื่อน พัวประเสริฐ. 2547. สัมภาษณ์, 22 ตุลาคม 2547.

ลัดดา ชูใสว. 2547. สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2547.

เลี่ยม สิธิประสาท. 2547. สัมภาษณ์, 25 ตุลาคม 2547.

วงษ์ สงเผือก. 2547. สัมภาษณ์, 22 ตุลาคม 2547.

วีระ ชิตนากร. 2547. สัมภาษณ์, 20 ตุลาคม 2547.

วันชัย อิงปัญญาภม. 2542. ป่าชายเลน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร :
ไทยวัฒนาพานิชจำกัด.

สุกัญญา มารศรี. 2543. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน: ศึกษา
เฉพาะกรณี หมู่ที่ 10 บ้านสามัคคี ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม
จังหวัด เพชรบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
กรุงเทพมหานคร.

สนิท อักษรแก้ว. 2542. การฟื้นฟูและพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนเพื่อสังคมและ
เศรษฐกิจอย่างยั่งยืนของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : อักษรสยามการพิมพ์.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สมศักดิ์ พิริโยธินา. 2542. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการ
ป่าชายเลนชุมชนบางเตย อำเภอเมือง จังหวัดพังงา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร.

สถิต วงศ์สุวรรณค์. 2529. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : เจริญรัตน์การพิมพ์.

สันติ บางอ้อ. 2543. แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนเพื่อการพัฒนา
อย่างยั่งยืน. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สุมาลี พิตรากุล. 2532. นิเวศวิทยา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.

สุรศักดิ์ วรคณูญา. 2547. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ
อนุรักษ์ป่าชายเลน ในเขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร.

สุวรรณณี คงทอง. 2536. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชนใน
ท้องที่ อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
กรุงเทพมหานคร.

สุรีย์ ดัณฑ์ศรีสุโรจน์. 2531. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของผู้นำ
เยาวชนในชุมชนคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร.

เสรี เทพเปี่ยม. 2547. สัมภาษณ์, 26 ตุลาคม 2547.

โสภณ หมวดทอง. 2533. การเฝ้าระวังมลพิษแหล่งน้ำของเกษตรกรในตำบลบางแม่นาง
อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร.

หยุด บุญช่วย. 2547. สัมภาษณ์, 26 ตุลาคม 2547.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อภิชัย พันธเสน. 2539. เอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนาชนบทหน่วยที่ 1-7. นนทบุรี.
สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช.

อารยา วัฒนกิจ. 2526. ปัจจัยการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขต
อำเภอ คลองหลวง จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร.

อารี เพชรผุด. 2530. มนุษย์สัมพันธ์ในการทำงาน. กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

อำนาจ อนันตชัย. 2531. เอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนาชนบทหน่วยที่ 1-7 นนทบุรี.
สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช. อ้างถึงใน
สุกัญญา มารศรี. 2543. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน:
ศึกษาเฉพาะกรณี หมู่ที่ 10 บ้านสามัคคี ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม
จังหวัดเพชรบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร.

อุทุมพร จันทรโชติ. 2547. สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2547.

อุ๊ต เล็กจี. 2547. สัมภาษณ์, 19 พฤศจิกายน 2547.

Parsons, T. and E.A. Shill. 1951. To ward a General Theory of Action. New York: The
Free Press. อ้างถึงใน สุกัญญา มารศรี. 2543. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการ
อนุรักษ์ป่าชายเลน: ศึกษาเฉพาะกรณี หมู่ที่ 10 บ้านสามัคคี ตำบลบางขุนไทร
อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

W.H.O. / UNICEF. 1979. Report of The International Conference on Primary Health Care. Geneva: W.H.O. อ้างถึงใน สุรศักดิ์ วรรณบุญญา. 2547. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในเขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รายชื่อกลุ่มตัวอย่างงานวิจัย

ตารางที่ 1 แสดงรายชื่อของชาวบ้านที่ทำการสัมภาษณ์

ลำดับ	ที่ชื่อ-สกุล	อายุ	อาชีพ	รายได้/เดือน	บ้านเลขที่
1	นายนิทัศน์ ชูไสว	51	ผู้ใหญ่บ้าน, โรงพิมพ์ 50,000		69
2	นายเรื่อน พัวประเสริฐ	50	ประมง	6,0004	71
3	นางดี พัวประเสริฐ	45	ประมง	6,0004	71
4	นางวรงค์ สงเผือก	60	ประมง	5,000	404
5	นายวีระ ชิดนगर	65	ค้าขาย	5,000	198
7	นางสุภาพ ส้งเผือก	56	ขายขนม	4,000	47
8	นายหยุด บุญช่วย	59	รับจ้างโรงงาน	8,000	57
9	นางอำพร กลินกุล	70	ค้าขาย	10,000	159
10	นางราตรี ไตมันทา	43	ค้าขาย	7,000	51
11	นายเสรี เทพเปี่ยม	53	ประมง	6,000	78/36
12	นางประทีป เทพเปี่ยม	54	ประมง	6,000	78/36
13	นายอุ๊ต เล็กจี	48	ประมง	6,000	78/36
14	นางบุญเจ็ด เสมบุญช่วย	45	ประมง	5,500	1
15	นางอุทุมพร จันทรโชติ	38	รับจ้างทั่วไป	5,000	582/1
16	นางตา สิริประสาท	30	ประมง	6,000	55
17	นายเลียม สิริประสาท	37	ประมง	6,000	55
18	นางเข็มพร ชั่วอาเปาะ	42	ประมง	6,500	60
19	นางวิเชียร รัตนมงคลกุล	48	แม่บ้าน	-	401
20	นางสาวลัดดา ชูไสว	45	อาจารย์	45,000	69

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนการดำเนินงาน

ผู้วิจัยได้ทำการจัดทำโครงร่างปัญหาพิเศษ ในเดือนสิงหาคม - กันยายน 2547 โดยการกำหนดชื่อเรื่อง ความสำคัญของปัญหา ตรวจเอกสารที่เกี่ยวข้อง วิธีที่ใช้ในการวิจัย และออกแบบสัมภาษณ์ เพื่อทำการสัมภาษณ์ชาวบ้านในเดือนตุลาคม - พฤศจิกายน 2547 รวบรวม เรียบเรียงข้อมูล ทำการวิเคราะห์ แปรผลข้อมูล ธันวาคม 2547 - มกราคม 2548 สอบปัญหาพิเศษและจัดทำรูปเล่มในเดือนกุมภาพันธ์ - มีนาคม 2548 ดังตาราง

ตารางที่ 2 แผนการดำเนินงาน

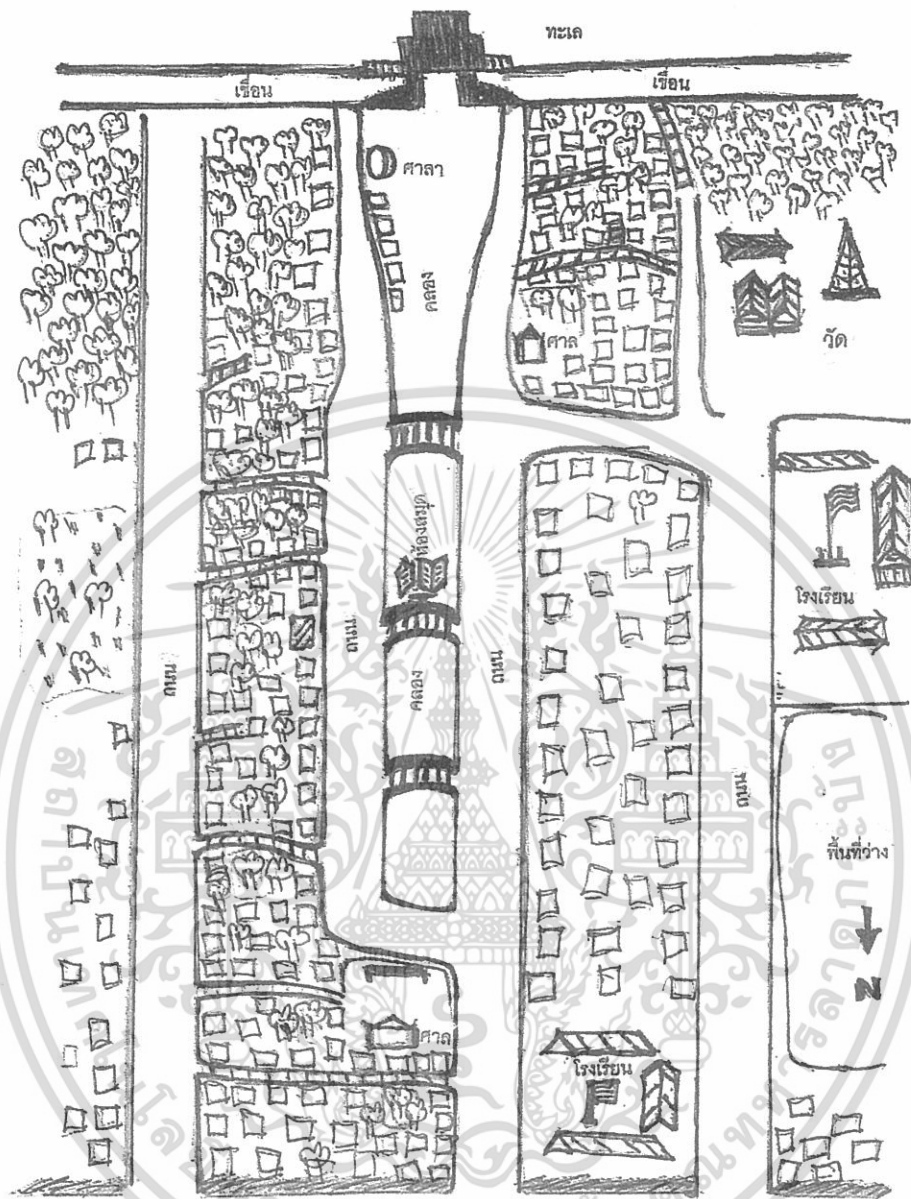
การดำเนินงาน / ระยะเวลา	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.
จัดทำโครงร่างปัญหาพิเศษ	---	---	---	---	---	---	---	---
ลงพื้นที่เก็บข้อมูล	---	---	---	---	---	---	---	---
วิเคราะห์ แปรผลข้อมูล	---	---	---	---	---	---	---	---
สอบปัญหาพิเศษและจัดทำรูปเล่ม	---	---	---	---	---	---	---	---

ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานวิจัย

ตารางที่ 3 แสดงค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานวิจัย

ค่าใช้จ่าย	จำนวน
ค่าเดินทาง	3,500
ค่าเอกสาร	2,000
ค่าอุปกรณ์เก็บภาพ บันทึกเสียง	2,550
ค่าเบ็ดเตล็ด	500
รวม	8,550

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

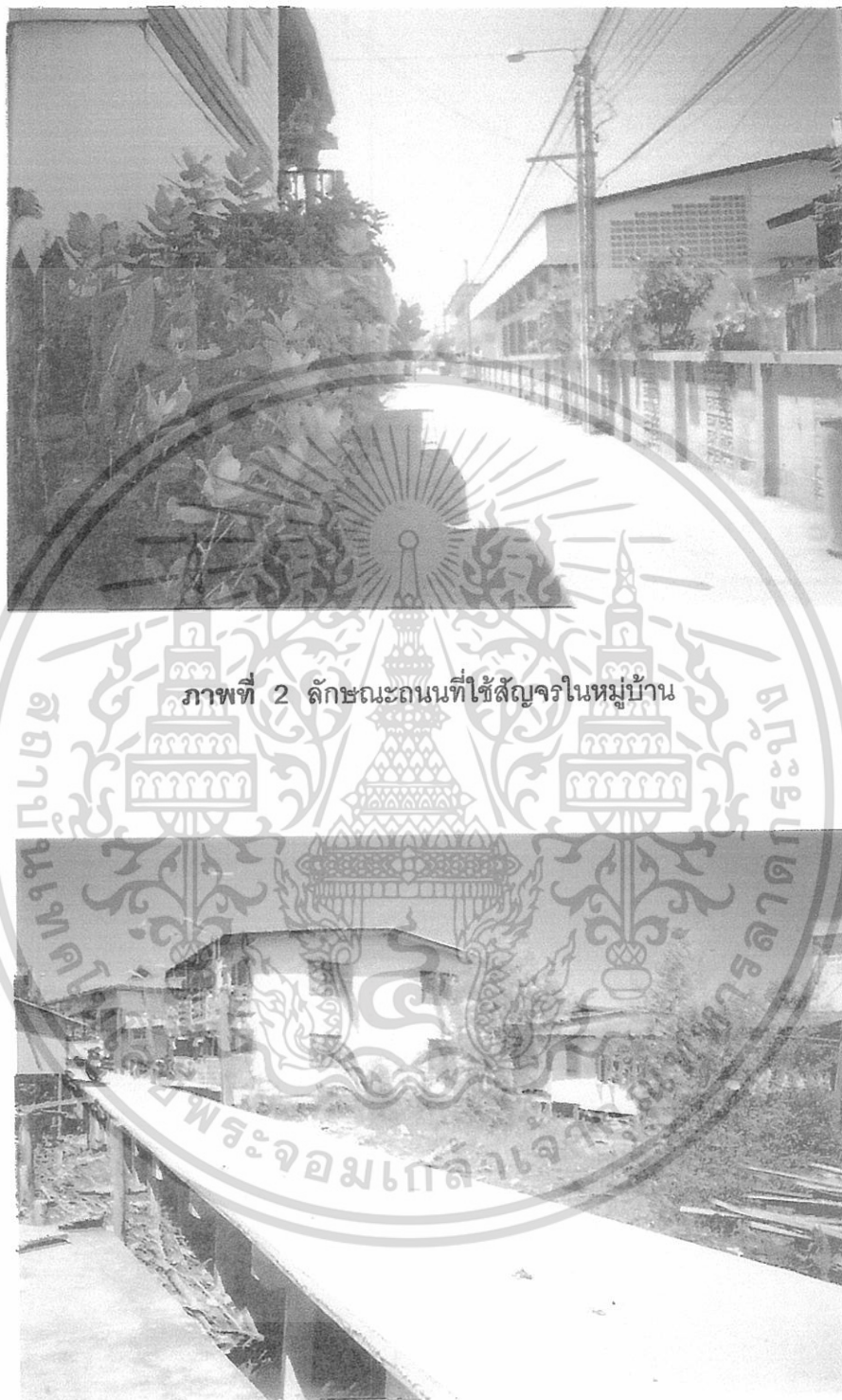

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงตำแหน่งที่ตั้งของหมู่บ้านคลองคอตอ

หมายเหตุ

	ป่า		สะพาน
	บ้าน		ทางเดินเท้าเชื่อมต่อระหว่างบ้านแต่ละหลัง
	ที่ว่าการผู้ใหญ่บ้าน		รถไฟ
	ประตูละบายน้ำ		

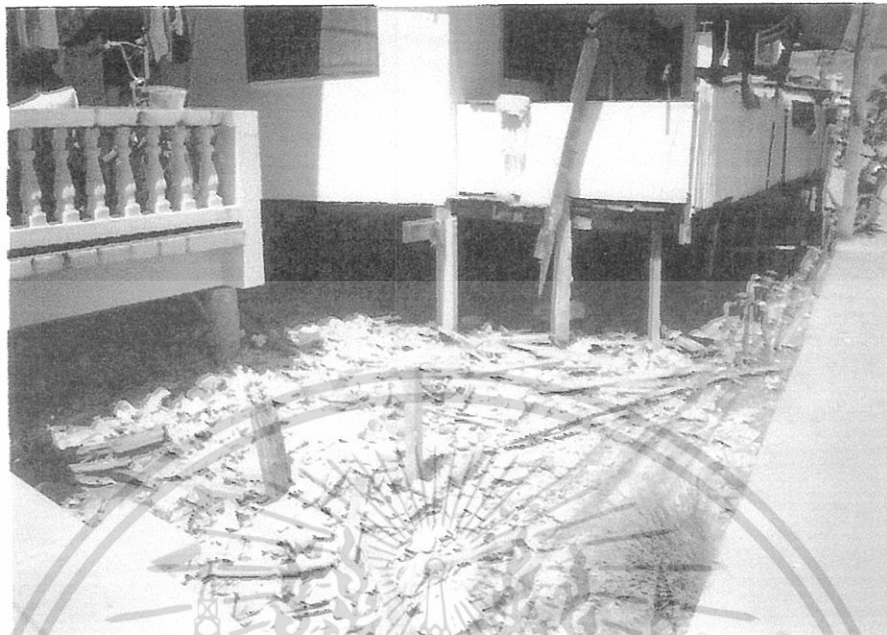
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 2 ลักษณะถนนที่ใช้สัญจรในหมู่บ้าน

ภาพที่ 3 ทางเดินเท้าที่เชื่อมต่อกันระหว่างถนนสายหลักในหมู่บ้าน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4 ลักษณะการปลูกบ้านยกใต้ถุนสูงขึ้นเหนือพื้นดินเลน

ภาพที่ 5 ลักษณะการปลูกบ้านในป่าชายเลนของชาวบ้าน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 6 สภาพของคลองคอต่อ

ภาพที่ 7 สภาพคลองท้ายหมู่บ้าน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 8 ลักษณะคลองท้ายหมู่บ้านที่ใช้จุดเรือประมงของชาวบ้าน

ภาพที่ 9 ทางระบายน้ำเข้า-ออกของคลองกับทะเล

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 10 สภาพป่าเสื่อมโทรมอันเนื่องมาจากสภาวะน้ำเน่าเสีย

ภาพที่ 11 สภาพป่าชายเลนในปัจจุบัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 12 ป่าชายเลนที่เหลืออยู่ของหมู่บ้านคลองคอตอ

ภาพที่ 13 ลักษณะของเขื่อนกั้นน้ำตลอดแนวป่าชายเลน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้